

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA BIOLOGIJO

Maja KASTELIC

**PRIMERJAVA POUČEVANJA SPOLNE VZGOJE
MED ŠOLSKIMI SISTEMI V EVROPI IN
PRIMERNOST OBSTOJEČE IZVEDBE V SLOVENIJI**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA BIOLOGIJO

Maja KASTELIC

**PRIMERJAVA POUČEVANJA SPOLNE VZGOJE MED ŠOLSKIMI
SISTEMI V EVROPI IN PRIMERNOST OBSTOJEČE IZVEDBE V
SLOVENIJI**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**A COMPARISON STUDY OF SEX EDUCATION WITHIN
DIFFERENT EUROPEAN SCHOOL SYSTEMS RELATIVE TO
CURRENT SLOVENIAN PRACTICE**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2016

Diplomsko delo je zaključek univerzitetnega študija biologije. Opravljeno je bilo v skupini za antropologijo Katedre za fiziologijo, antropologijo in etologijo Oddelka za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za biologijo je potrdila naslov diplomskega dela in za mentorico imenovala prof. dr. Petro Golja ter za recenzenta prof. dr. Jelko Strgar.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Marko Kreft

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo

Član: prof. dr. Jelka Strgar

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo

Član: prof. dr. Petra Golja

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je naloga rezultat lastnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Maja Kastelic

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Dn
DK	UDK
KG	spolna vzgoja/mladostniki/osnovna šola/srednja šola/Slovenija/EU/raziskava
AV	KASTELIC, Maja
SA	GOLJA, Petra (mentorica), STRGAR, Jelka (recenzent)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo
LI	2016
IN	PRIMERJAVA POUČEVANJA SPOLNE VZGOJE MED ŠOLSKIMI SISTEMI V EVROPI IN PRIMERNOST OBSTOJEČE IZVEDBE V SLOVENIJI
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	VIII, 76 str., 8 sl., 105 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	<p>V Sloveniji se od leta 1991 šolski sistem prenavlja, vendar področje poučevanja spolne vzgoje (SV) prenove ni doživelo. V diplomski nalogi smo poskušali poiskati podobnosti in razlike med obstoječimi šolskimi sistemi držav, ki smo jih vključili v raziskavo (Avstrija, Bosna in Hercegovina, Danska, Francija, Hrvaška, Italija, Nemčija, Slovenija, Srbija, Španija, Švedska, Belgija) ter poiskati pomanjkljivosti in težave, s katerimi se pri tem srečujejo. Na podlagi teh spoznanj smo poskušali ugotoviti primernost obstoječe izvedbe spolne vzgoje v Sloveniji. V nalogi smo zbrali mišljenja mladostnikov, ginekologov in učiteljev o primernosti obstoječega stanja na področju poučevanja spolne vzgoje v Sloveniji. Do potrebnih podatkov smo prišli s pomočjo primarnih (različnih vprašalnikov) in sekundarnih podatkov (literature, ki se ukvarja s to tematiko). V raziskavo je bilo vključenih 488 učencev/dijakov, od tega je bilo 122 učencev devetih razredov OŠ in 366 dijakov različnih srednješolskih programov. Večina mladostnikov in ginekologov v Sloveniji meni, da je poučevanje SV v šolskem sistemu pomanjkljivo ter da bi bilo smiselno uvesti samostojni predmet spolna vzgoja. Dogovor o skupnih standardih poučevanja spolne vzgoje je velik izziv za Evropo.</p>

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Dn

DC UDC

CX sex education/elementary school/middle school/Slovenia/EU/research

AU KASTELIC, Maja

AA GOLJA, Petra (supervisor), STRGAR, Jelka (co-advisor)

PP SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101

PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Biology

PY 2016

TI A COMPARISON STUDY OF SEX EDUCATION WITHIN DIFFERENT EUROPEAN SCHOOL SYSTEMS RELATIVE TO CURRENT SLOVENIAN PRACTICE

DT Graduation Thesis (University studies)

NO VIII, 76 p., 8 fig., 108 ref.

LA sl

AL sl/en

AB Slovenian school system has been changing and adjusting extensively since 1991, but it has not seen any major changes or advancement on the subject of sexual education (SE). In the present thesis we looked into similarities and differences between the current school systems in several countries (Austria, Bosnia and Hercegovina, Denmark, France, Croatia, Italy, Germany, Slovenia, Serbia, Spain, Sweden, and Belgium) and also into the flaws and difficulties they are facing. In this way we aimed to evaluate the adequacy of sexual education in Slovenian school system. We used primary (questionnaires) and secondary (already gathered data considering our topic) data collection methods. Our research included interviews with adolescents, gynaecologists, and teachers, who expressed their opinion about current SE in Slovenian school system. The research included 488 adolescents, from which 122 were primary school students, while the other 366 high school students of different educational programs. In all examined countries, SE in schools systems is statutory, but are some major differences between the countries were revealed. Most of the adolescents and gynaecologists in Slovenia think, that implementation of SE in school systems is not sufficient and that an individual subject named SE should be implemented in the regular school schedule. Reaching an agreement on the common standards for implementation of SE in the European school systems definitely remains a considerable challenge for the European countries.

KAZALO VSEBINE

	Ključna dokumentacijska informacija	III
	Key words documentation	IV
	Kazalo vsebine	V
	Kazalo slik	VII
	Okrajšave in simboli	VIII
1	UVOD	1
1.1	OPREDELITEV PROBLEMA	1
1.1.1	Definicija spolne vzgoje	1
1.1.2	Definicija spolnosti	3
1.1.3	Spolne pravice	3
2	PREGLED OBJAV	8
2.1	STANDARDI POUČEVANJA SPOLNE VZGOJE V EVROPSKI UNIJI PO BZGA IN WHO	8
2.2	CILJ RAZISKOVANJA OZIROMA NAMEN DELA	10
2.3	DELOVNE HIPOTEZE	10
3	METODE DELA	12
3.1	PRIPRAVA VPRAŠALNIKA	12
3.2	OBDELAVA PODATKOV ZA ANALIZO	14
4	REZULTATI	16
4.1	REZULTATI VPRAŠALNIKOV	16
4.1.1	Rezultati vprašalnika za učence/dijake	16
4.1.2	Rezultati vprašalnika za zdravnike ginekologe	26
4.1.3	Rezultati vprašalnika za učitelje	27
4.2	PROUČITEV OBSTOJEČEGA STANJA V POUČEVANJU SPOLNE VZGOJE V TUJINI IN SLOVENIJI	30
4.2.1	Avstrija	30
4.2.2	Bosna in Hercegovina (BIH)	32
4.2.3	Danska	33
4.2.4	Francija	36

4.2.5	Hrvaška	36
4.2.6	Italija	40
4.2.7	Nemčija	41
4.2.8	Slovenija	42
4.2.9	Srbija	47
4.2.10	Španija	49
4.2.11	Švedska	50
4.2.12	Belgija – Flamska	52
5	RAZPRAVA IN SKLEPI	54
6	POVZETEK	60
7	VIRI	61
7.1	CITIRANI VIRI	61
7.2	DRUGI VIRI	72
	ZAHVALA	

KAZALO SLIK

Slika 1: Sodelovanje mladostnikov pri projektih, v delavnicah in na predavanjih z učnimi vsebinami SV	17
Slika 2: Mnenje mladostnikov o obsegu učnih vsebin SV v učnih načrtih	18
Slika 3: Učne vsebine, ki jih mladostniki v času šolanja najbolj pogrešajo	19
Slika 4: Viri, iz katerih mladostniki največkrat poiščejo informacije o spolnosti	20
Slika 5: Mnenje mladostnikov o najprimernejšem učitelju/predavatelju učnih vsebin SV	21
Slika 6: Mnenje mladostnikov o uvedbi samostojnega predmeta SV	22
Slika 7: Mnenje mladostnikov o potrebi poučevanja SV, ločeno po spolu	23
Slika 8: Mnenje mladostnikov o smiselnosti posveta/pregleda deklet pri ginekologu v okviru sistematskega pregleda	24

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

BDP	bruto domači proizvod
BZgA	Die Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (Zvezni center za zdravstveno izobraževanje Nemčije)
CESI	Centar za edukacijo, savjetovanje i istraživanje (Center za izobraževanje, svetovanje in raziskovanje)
DFPA	Danska organizacija za načrtovano starševstvo (Sex og Samfun, angl. Danish Family Planning Association)
HBSC	Health Behavior in School-Aged Children (Z zdravjem povezano vedenje šolarjev)
HIV	Humani imunodeficientni virus (virus humane imunske pomankljivosti)
IPPF	International Planned Parenthood Federation (Mednarodna federacija za načrtovano starševstvo)
IVZ RS	Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije (Institute Of Public Health Of The Republic Of Slovenia)
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
OIV	obvezne izbirne vsebine
OŠ	osnovna šola
SHRS	Sexual and Reoroductive Health and Right Sexual (spolno in reproduktivno zdravje ter pravice)
SIECUS	Sexuality Information and Education Council of the United States (Svet za spolno informiranost in izobraževanje Združenih držav Amerike)
SPB	spolno prenosljive bolezni
SPO	spolno prenosljive okužbe
SŠ	srednja šola
SV	spolna vzgoja
TOM	Telefon za otroke in mladino
UPN	umetna prekinitev nosečnosti
WHO	World Health Organization (Svetovna zdravstvena organizacija)

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

V času globalizacije postaja znanje ljudi s področja spolne vzgoje (v nadaljevanju SV) tako za posameznika kot za družbo posamezne države vse bolj pomembno in koristno. V času, ko mobilnost ljudi postaja vse večja, ne moremo več govoriti le o zdravstvenem stanju prebivalcev posamezne države, saj spolno prenosljive bolezni (v nadaljevanju SPB), prenaseljenost Zemlje, mladostniške in nezaželene nosečnosti, slabo reproduktivno zdravje državljanov, nepoznavanje ustreznih kontracepcijskih metod in nestrpnost do drugačnih vplivajo na kakovost življenja tako posameznika kot tudi celotne družbe.

Navedeno kaže, da je več kot smiselno, da posamezna država aktivno vodi in nadzira izobraževanje na področju SV. S tem lahko sistemsko zagotovi potrebna znanja s področja SV kar največjemu številu državljanov. Najbolj primeren čas za poučevanje SV je doba otroštva in odraščanja, seveda pa morajo biti predstavljene teme izbrane primerno starosti ciljne publike. Posebno pozornost je treba posvetiti mladim, ki živijo na obrobju družbe in niso vključeni v standardne procese izobraževanja, npr. emigrantom, spolnim manjšinam, invalidom in ljudem s pomanjkljivo izobrazbo. Pri SV je najpomembnejše, da znajo vzgojitelji pomagati odraščajočemu otroku zgraditi odnos do spolnosti.

Za čim širši doseg SV bi bilo nujno, da država na tem področju aktivno sodeluje z državnim zdravstvenim sistemom, stroko ter nevladnimi organizacijami v državi in tudi z mednarodnimi zdravstvenimi organizacijami.

1.1.1 Definicija spolne vzgoje

Pri definiciji SV je opaziti, da prihaja v različnih okoljih in državah do različnega tolmačenja ter uporabe tega termina. Nekateri celo ugotavljajo, da sam termin SV ni primeren.

Pavao Brajša (1982: 139–140), denimo, opozarja na nepravilno uporabo, razlago termina "spolna vzgoja". Trdi, da ne moremo vzgajati ne svojih ne tujih spolnih organov, vzgajamo lahko le človeka, spolnost pa je le del njegovih odnosov z ljudmi. Spolnost bi morala biti tisto področje, na katerem se srečujejo ljudje in ne le spolni organi, zato bi v njej morala prevladovati načela medčloveških in ne le spolnih odnosov.

Mednarodna federacija za načrtovano starševstvo (International Planned Parenthood Federation – IPPF) (International Planned Parenthood Federation – IPPF; Compendium on young people's SRHR policies in Europe ..., 2012: 87) definira spolno vzgojo kot izobraževanje o vseh stvareh, ki so povezane s spolnostjo in njenim izražanjem. IPPF pokriva vse teme spolne vzgoje, ravno tako pa tudi spolne pravice, odnose med spoloma, odnose, vezane na spolnost in družbeni pogled na spolnost, ter zagotavlja informacije o spolnosti in zdravstvenih storitvah v zvezi z reproduktivnim zdravjem. Ravno tako razvija komunikacijske veščine in veščine pravilnega odločanja oziroma ravnanja (Compendium on young people's SRHR policies in Europe ..., 2012: 89).

Danska organizacija za načrtovano starševstvo (Sex og Samfund, angl. Danish Family Planning Association – DFPA) na svoji spletni strani v svojih aktih projekta »Da spolni vzgoji« (angl. »Yes to Sexuality Education«) navaja, da spolna vzgoja obsega znanja s področja anatomije in fiziologije spolnih organov, odraščanja, menstrualnega ciklusa, spolnih odnosov, kontracepcije, nosečnosti, spolnih bolezni, reproduktivnih pravic in obveznosti, znanja, potrebna za reproduktivno zdravje, odnose med spoloma, ljubezen, partnerstvo, načrtovanje družine, seksualno orientiranost ter spoštovanje do sebe in drugih (YES to Sexuality Education, b. l.).

Svet za spolno informiranost in izobraževanje Združenih držav Amerike (Sexuality Information and Education Council of United States – SIECUS) opredeljuje spolno vzgojo kot vseživljenjski proces pridobivanja informacij in oblikovanja stališč, prepričanij in vrednot. Termin spolna vzgoja v tem primeru obsega spolni razvoj, spolno in reproduktivno zdravje, medosebne odnose in naklonjenost, intimnost, telesno podobo in spolne vloge (About us, b. l.).

1.1.2 Definicija spolnosti

Svetovna zdravstvena organizacija (v nadaljevanju WHO – World Health Organization) v dokumentu Definiranje spolnega zdravja (Defining sexual health ..., 2006: 5) definira spolnost kot pomemben dejavnik našega življenja skozi celo življenje in pravi, da spolnost zavzema spolno identiteto, spolno orientiranost, erotiko, zadovoljstvo, intimo in reprodukcijo. Spolnost se doživlja in izraža z mišljenjem, željami, prepričanjem, načeli, vrednotami, vedenjem, prakso in medosebnimi odnosi. Spolnost zavzema vse te dimenzije, čeprav se ne izražajo vedno skupaj. Na spolnost medsebojno vplivajo biološki, psihološki, družbeni, ekonomski, verski, etični in duhovni dejavniki (Defining sexual health ..., 2006: 5).

1.1.3 Spolne pravice

Spolne pravice so že vključene v mnoge dokumente o človekovih pravicah, ki jih priznavajo nacionalni zakoni, mednarodni dokumenti o človekovih pravicah in drugi dokumenti. Po definiciji WHO-ja spolne pravice vključujejo pravice vseh oseb, brez prisile, diskriminacije in nasilja do (Defining sexual health ..., 2006: 5):

- najvišjega dosegljivega standarda spolnega zdravja, vključno z dostopom do storitev spolnega in reproduktivnega zdravstvenega varstva,
- informiranosti,
- spolne vzgoje,
- spoštovanja telesne integritete,
- izbire partnerja,
- sporazumnih spolnih odnosov,
- sporazumne zakonske zveze,
- odločitve, ali bo posameznik imel otroke in kdaj,
- zadovoljnega, varnega in prijetnega spolnega življenja.

Odgovorno uveljavljanje človekovih pravic zahteva, da vse osebe spoštujejo pravice drugih (Defining sexual health ..., 2006: 5).

Spolno prenosljive bolezni, prenaseljenost Zemlje (od leta 1990 se je število prebivalstva na Zemlji povečalo z dobrih 5 na 7 milijard), pogostejše naravne katastrofe, politični nemiri, potrebe gospodarstva in z vsem tem povezane številne migracije prebivalstva, mladostniške in nezaželene nosečnosti, slabo reproduktivno zdravje državljanov in nestrpnost do drugačnih vplivajo na finančno stanje posamezne države, izobraževanje volilnega telesa, ki bo sposobno kritično in objektivno sodelovati pri oblikovanju države oziroma njenih zakonih, ter seveda ne nazadnje na posameznika in njegovo lastno življenje. Z zadnjim mislimo na posameznikovo zdravje, zdravje njegovih otrok, družine in s tem tudi na njegovo ekonomsko stanje. Ekonomsko stanje posameznika pa zopet vpliva na ekonomsko stanje določene družbe – države.

Če pogledamo nekaj dejstev oziroma trendov v naši družbi, pridemo do zaključka, da:

- mladostniki danes vstopajo v partnerske zveze v povprečju mlajši kot pred desetletjem in tudi prej kot nekoč začenjajo s spolnim življenjem. V raziskavi iz leta 2004 (Pinter in sod., 2006) je bilo ugotovljeno, da je bila povprečna starost slovenskih deklet ob menarhi 12,8 leta, pri fantih pa je bila povprečna starost pri prvem nočnem izlivu 12,7 leta. Ugotovljeno je bilo, da je bil leta 2004 delež spolno aktivnih petnajstletnikov 24-odstoten pri dekletih in 21-odstoten pri fantih (Pinter in sod., 2006). WHO (Social determinants of health ..., 2012: 174) v svoji raziskavi iz leta 2009/2010 navaja, da je pri starosti 15 let spolne odnose že imelo 31 % fantov in 24 % deklet (podatki za Slovenijo) (Social determinants of health ..., 2012: 174);
- je po ugotovitvah strokovnjakov (raziskava HBSC iz leta 2010) zgodnejša spolna dejavnost, zaradi emocionalne in kognitivne nezrelosti, povezana z bolj tveganim spolnim vedenjem in s tem tudi z večjim tveganjem za mladostniško nosečnost ter spolno prenosljive bolezni (Social determinants of health ..., 2012: 173);
- tvegana vedenja, kot so uživanje alkohola in uporaba drog, zahtevajo posebno pozornost. Vsa ta vedenja vplivajo na zgodnejši oziroma nekontroliran, mogoče nezaželen prvi spolni odnos. Kakor navaja raziskava z naslovom »Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002–2010«, je pri pitju alkoholnih pijač zaslediti porast opijanja med dekleti in porast deleža

- tistih, ki so alkoholne pijače prvič poskusili pri 13 letih in manj (Koprivnikar in sod., 2012: 189);
- se število spolnih zlorab mladoletnih oseb zvišuje (Otroci nas nemo opozarjajo ..., 2014);
 - se je povečala uporaba računalnika in iskanje raznovrstnih informacij na spletu (Jeriček Klanšček in sod., 2012: 14; Zupanič in Jeriček Klanšček, 2012: 25; Bajt, 2012: 201);
 - poročilo Nacionalnega inštituta za javno zdravje (v nadaljevanju NIJZ) (Klavs in sod., 2014: 29) iz leta 2013 navaja, da se število okuženih s spolno prenosljivimi boleznimi iz leta v leto povečuje. Povečuje se denimo število oseb, ki so okužene s HIV-om, papiloma virusom, klamidijo. Med najpogostejše spolno prenosljive bolezni spadajo: spolno prenosljiva klamidijska okužba, genitalne bradavice, gonoreja, sifilis, hepatitis B, hepatitis C in okužba s HIV-om.

Mladoletniška nosečnost vpliva na stopnjo dokončane izobrazbe mlade matere in ekonomsko-socialni status matere ter s tem na odraščanje otroka. Pri mladoletnicah je večja možnost zapletov pri porodu, ravno tako prihaja do večjega števila zapletov pri novorojenčkih (Rajgelj, 2005). Leta 1977 je bil v Sloveniji sprejet zakon, ki dovoljuje splav pri mladostnicah. Slovenija se uvršča med prve štiri države z najnižjim deležem mladostniških porodnic. Dovoljena splavnost mladostnic v starostnem razredu od 17 do 19 let še upada, medtem ko v starostnem razredu od 14 do 16 let ostaja nespremenjena. Leta 2000 je bila tako dovoljena splavnost v starostnem razredu od 0 do 19 let 830, leta 2013 pa 268 (Število dovoljenih splavov ..., 2016). Ravno tako se v Sloveniji povečuje delež mladih, ki uporabljajo zanesljivo kontracepcijo (Pinter in Grebenc, 2010).

V sodobnih zahodnih družbah lahko opazimo pojav pluralnosti družinskih oblik. Spreminjajo se tako družinske oblike kot tudi način družinskega življenja. Zmanjšuje se število klasičnih nuklearnih družin, obenem pa se povečuje delež reorganiziranih, enostarševskih, razširjenih in istospolnih družin (Zorman, 2011). Mladi naj bi te raznolike oblike družinskih skupnosti in odnose v njih spoštovali, k čemur lahko prispeva tudi kakovostna SV.

Tudi v Sloveniji se povečuje število enostarševskih družin, število razvezanih zakonskih zvez pa iz leta v leto narašča. V letu 2012 se je razvezalo 2.509 zakonskih zvez, kar je za 9,2 % več kot v letu 2011 (Kazalniki dohodka in revščine ..., 2011).

Povečuje se tudi število socialno šibkih družin, kar vpliva na samopodobo mladostnikov (Kazalniki dohodka in revščine ..., 2011). Na nizko samopodobo mladostnikov nadalje vpliva povečevanje lepote v revijah in različnih informacijskih medijih, s katerimi so mladi dnevno obkroženi, zato se povečuje število prehranskih motenj – skrajnosti v prehranjevanju. Na eni strani sta med mladimi v porastu anoreksija in bulimija, na drugi strani pa opazimo vedno več otrok in mladostnikov s prekomerno telesno maso (Drev, 2012: 83).

Ker je nizka samopodoba nemalokrat povezana s tveganim spolnim vedenjem, navedeno nakazuje, da bi bilo treba v okviru SV mlade opozoriti na odgovorno vedenje, preden (in če) postanejo starši, in jih hkrati opozoriti, da je treba ozavestiti ločevanje občutkov zaljubljenosti in ljubezni.

Kontracepcija je ena izmed pomembnih učnih tem spolne vzgoje za preprečevanje spolno prenosljivih bolezni, mladostniških in nezaželenih nosečnosti. Našteto so običajni vidiki, ki jih spolna vzgoja obravnava v zvezi s kontracepcijo. Menim pa, da velja pri spolni vzgoji v zvezi s kontracepcijo izpostaviti še en vidik, ki je po mojem mnenju podcenjen. To je pomen kontracepcije pri reševanju problematike prenaseljenosti Zemlje. Prenaseljenost preseže nosilnost okolja, zaradi prevelikega izčrpanja naravnih virov pa zaznamo negativen vpliv človeka na klimatske razmere, zaloge vode, na rastlinske in živalske vrste. Za primerjavo si pogledajmo nekaj podatkov: v povprečju v Sloveniji živi na kvadratnem kilometru 101 človek, v Kanadi 3 ljudi, na Švedskem 21, v ZDA 34, na Kitajskem 144, v Avstraliji 2,8, v Bangladešu 926, evropsko povprečje pa je 73 ljudi na kvadratni kilometer (Klavžer, 2014).

Problem prenaseljenosti je zlasti izražen v nerazvitih državah, v katerih je delež mladostniških in nezaželenih nosečnosti največji. V nerazvitih državah je tudi dostop do kontracepcije in izobraževanja na voljo le majhnemu deležu prebivalstva. Če pogledamo

Evropo, je rodnost sicer veliko manjša kot v ostalih delih sveta, vendar si ne smemo zatiskati oči, da problemi ostalega dela sveta niso naš problem; množično priseljevanje vojnih, ekonomskih, klimatskih ter političnih beguncev in migrantov v Evropo bo že v naslednjih letih zelo vplivalo na način življenja na stari celini.

Za poglobljeno ovrednotenje dejanskega stanja mladostniških nosečnosti v starostnem razredu od 14 do 16 let v Sloveniji bi bilo smiselno zbrati podatke o etnični pripadnosti mladoletnih mater in nato poiskati smernice za nadaljnje delo.

2 PREGLED OBJAV

2.1 STANDARDI POUČEVANJA SPOLNE VZGOJE V EVROPSKI UNIJI PO BZgA IN WHO

Zvezni center za zdravstveno izobraževanje Nemčije (v nadaljevanju BZgA – Die Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung) in WHO sta leta 2010 v Kölnu oblikovala priporočljive standarde za poučevanje spolne vzgoje otrok in mladostnikov. V dokumentu so navedeni cilji in načela poučevanja SV. Načela naj bi služila kot podlaga za delo politike, strokovnjakov s področja izobraževanja in zdravstvenih ustanov. Priporočljivi standardi BZgA in WHO iz leta 2010 so naslednji (Standards for Sexuality Education in Europe ..., 2010: 5):

- poučevanje SV mora biti primerno starosti (stopnji razvoja, sposobnosti razumevanja);
- poučevanje SV temelji na človekovih pravicah (spolnih, reproduktivnih);
- upoštevati je treba spolno enakopravnost;
- SV mora temeljiti na znanstveno točnih informacijah;
- SV se začne z rojstvom;
- SV je pomembna pri nastajanju pravične in sočutne družbe ter napredku posameznika in družbe;
- poučevanje SV temelji na holističnem tipu poučevanja.

Pri oblikovanju priporočljivih standardov za poučevanje SV strokovnjaki zagovarjajo holistični tip poučevanja. Holistična spolna vzgoja poskuša odgovoriti na širok spekter vprašanj, ki so vezana na telesni, emocionalni, družbeni in kulturni vidik. Hkrati pa vključuje pristop, ki ne obsoja in ne temelji na strahu.

Holistična SV temelji po BZgA na naslednjih načelih (Standards for Sexuality Education in Europe ..., 2010: 29):

- sodelovanju mladih,

- znanje je treba posredovati na interaktiven način. O SV je treba predavati v starosti primernem in razumljivem jeziku. Slušateljem je treba omogočiti, pomagati, da usvojijo primerno terminologijo, s čimer se jim poveča sposobnost komunikacije na področju spolnosti;
- upoštevati je treba potrebe in želje slušateljev po določenih znanjih, veščinah;
- SV je treba poučevati kontinuirano.

Poleg holističnega pristopa poučevanja SV se v svetu pojavljata še dva koncepta poučevanja SV. Prvi koncept zagovarja spolne odnose samo v zakonu – potemtakem je potrebna vzdržnost do poroke (to so tako imenovani programi abstinence, iz lat. abstinentia = vzdržnost), drugi koncept pa zagovarja vzdržnost, hkrati pa namenja veliko pozornost temam preprečevanja nosečnosti in varne spolnosti (to je tako imenovana vsesplošna spolna vzgoja) (Standards for Sexuality Education in Europe ..., 2010: 17).

Priporočeni standardi BZgA in WHO naj bi pomagali pri uresničevanju naslednjih ciljev (Standards for Sexuality Education in Europe ..., 2010: 29):

- ustvariti družbeno klimo, ki je tolerantna, odprta, spoštljiva do spolnosti, življenjskega stila, stališč in vrednot vsakega posameznika;
- ljudem ponuditi informacije, s katerimi bi lažje razumeli sebe in partnerja ter poznali odgovorno vedenje;
- spoštovati razlike med spoloma, spolno usmerjenost drugih;
- ponuditi znanje o anatomiji, fiziologiji in razvoju človeškega organizma;
- posamezniku omogočiti, da se nauči izražati svoja čustva, potrebe, izkusiti spolnost na prijeten način ter razviti svojo lastno spolno identiteto;
- nuditi informacije o dosegljivosti pomoči, svetovanja in medicinskih uslug;
- posamezniku pomagati zgraditi spolne odnose, v katerih vladata medsebojno razumevanje in spoštovanje, torej spoštovanje potreb in mej posameznika – ob upoštevanju navedenega ne prihaja do spolnega nasilja in spolnega izkoriščanja;
- zagotoviti sposobnost komuniciranja o spolnosti, čustvih, odnosih (razviti primeren jezik);

- pridobiti informacije o telesnih, kognitivnih, socialnih, čustvenih in kulturnih vidikih spolnosti, kontracepciji, preprečevanju spolno prenosljivih bolezni;
- razmišljati o spolnosti in različnih normah ter vrednotah z vidika človekovih pravic in s tem razviti kritičen odnos posameznika.

2.2 CILJ RAZISKOVANJA OZIROMA NAMEN DELA

Cilj pričujočega diplomskega dela je preučiti razlike, podobnosti, prednosti in pomanjkljivosti v poučevanju spolne vzgoje v različnih evropskih državah v okviru šolskega sistema posamezne države. Različne države zagotovo različno pristopajo k navedeni problematiki in širši pregled nad stanjem v posameznih evropskih državah nam ni znan. Cilj diplomskega dela je tudi zbrati podatke o obstoječih projektih vladnih in nevladnih organizacij, ki se v Republiki Sloveniji ukvarjajo s poučevanjem spolne vzgoje učencev in dijakov, ter podatke o izobraževanju učiteljev in drugih posameznikov, ki so kakor koli vključeni v poučevanje spolne vzgoje v osnovnih in srednjih šolah. Poleg tega nas zanima, kakšno je mnenje mladostnikov in ginekologov o učnih vsebinah SV in njihovem obsegu v šolskem sistemu.

2.3 DELOVNE HIPOTEZE

Predvidevamo, da v evropskih državah v poučevanju spolne vzgoje obstajajo znatne razlike med šolskimi sistemi. Organiziranost pouka spolne vzgoje v različnih državah predvidoma ni povsod zakonsko opredeljena, ravno tako zagotovo obstajajo razlike v učnih vsebinah, številu ur, namenjenih poučevanju SV, in usposobljenosti predavateljev. V Sloveniji je obseg učnih vsebin spolne vzgoje zakonsko predpisan, vendar se pojavlja vprašanje, ali je ta zadosten glede na znanje in potrebe mladostnikov.

Glede na navedeno smo oblikovali naslednje delovne hipoteze.

Hr1: Organiziranost pouka spolne vzgoje v različnih evropskih državah ni povsod zakonsko opredeljena.

Hr2: Mladostniki želijo, da bi jih spolno vzgojo poučeval zunanji sodelavec šole.

Hr3: Mladostniki niso zadovoljni s predpisanim obsegom učnih vsebin spolne vzgoje in menijo, da bi bilo treba uvesti samostojen predmet Spolna vzgoja.

Hr4: Mladostniki menijo, da bi morali učne vsebine spolne vzgoje poslušati deklice in dečki pri skupnih urah.

Hr5: Mladostniki menijo, da je smiselno uvesti prvi sistematski ginekološki posvet oziroma pregled v ginekološki ambulanti.

Hr6: Ginekologi v Sloveniji menijo, da je znanje mladostnikov na področju spolne vzgoje pomanjkljivo oziroma nezadostno.

Hr7: Ginekologi v Sloveniji menijo, da je treba poleg obveznih (zdravstvenih) sistematskih pregledov uvesti tudi obvezni sistematski pregled pri ginekologu.

Hr8: Ginekologi v Sloveniji menijo, da je treba v šolski sistem uvesti samostojen predmet Spolna vzgoja.

Hr9: Učne vsebine spolne vzgoje poučujejo samo učitelji biologije pri predmetu Biologija.

3 METODE DELA

3.1 PRIPRAVA VPRAŠALNIKA

Za vpogled v obstoječe stanje na področju poučevanja spolne vzgoje smo pripravili tri različne anonimne spletne vprašalnike, ki so bili namenjeni učencem/dijakom in zdravnikom ginekologom v Sloveniji ter učiteljem doma in v tujini. S pomočjo spletnih in drugih virov smo pridobili podatke, potrebne za analizo obstoječega stanja na področju poučevanja spolne vzgoje v nekaterih evropskih državah. Raziskava je potekala od aprila do junija 2014.

Prvi vprašalnik, ki je bil namenjen učencem/dijakom, smo naslovili na učence 9. razredov osnovnih šol (v nadaljevanju OŠ) v Sloveniji in na dijake zadnjih letnikov splošne gimnazije, srednje tehniške šole (program strojni tehnik) in dijake poklicne srednje šole (v nadaljevanju SŠ) za poklic frizer. S pomočjo vprašalnika za učence/dijake smo poskušali dobiti odgovore, v kolikšni meri se šole vključujejo v aktivnosti, ki jih ponujajo ministrstvo za šolstvo in druge nevladne organizacije, ali so učenci/dijaki zadovoljni z učnimi vsebinami SV v šolah, ali mislijo, da bi bilo treba v učne načrte dodati samostojen predmet SV, kdo je najprimernejši predavatelj za poučevanje vsebin SV, ali bi bilo treba v že obstoječe sistematske preglede vključiti tudi pregled oziroma posvet pri ginekologu za dekleta in katera področja SV so v učnih programih premalo/dovolj zastopana.

Za pomoč pri izpolnjevanju anonimnih anket v OŠ smo zaprosili ravnatelje na OŠ Center Novo mesto, OŠ Stopiče, OŠ Škocjan in OŠ Šmihel. Anketo so učenci izpolnjevali v času razrednikove ure v računalniških učilnicah. Kjer to ni bilo možno, pa so učenci izpolnjevali anketo v pisni obliki. V ta namen jim je bil na voljo nabiralnik, v katerega so odvrgli anonimno izpolnjene ankete.

Dopise za pomoč pri izpolnjevanju vprašalnikov smo naslovili na večino SŠ v Sloveniji, ki izvajajo zgoraj navedene izobraževalne srednješolske programe (splošna gimnazija, srednja tehniška šola – program strojni tehnik, poklicna šola – izobraževalni program za

poklic frizer). Vprašalnik smo namenoma naslovili na dijake različnih SŠ zaradi razlik v številu in obsegu poslušanih predmetnih vsebin.

Drugi vprašalnik, ki je bil namenjen učiteljem, smo naslovili na ministrstva za šolstvo, in sicer v 11 držav v Evropi: Avstrijo, Bosno in Hercegovino, Dansko, Francijo, Hrvaško, Italijo, Nemčijo, Slovenijo, Srbijo, Španijo in Švedsko.

Vprašalnik je bil namenjen predmetnim učiteljem na OŠ, torej učiteljem, ki poučujejo učence v zadnjih treh razredih OŠ (od 6. do 9. razreda), ter učiteljem zgoraj navedenih SŠ, ki poučujejo učne vsebine SV. V Sloveniji smo za pomoč pri izpolnjevanju anonimnih anket za učitelje v osnovnih in srednjih šolah zaprosili ravnatelje.

Zaradi popolne neodzivnosti tujih ministrstev za šolstvo smo zaprosili za pomoč Zavod Republike Slovenije za šolstvo (vodjo Središča za profesionalni razvoj). Našo anketo je omenjeni zavod posredoval svojim obstoječim stikom na ministrstvih za izobraževanje v naslednjih državah: Albanija, Avstrija, Belgija, Bosna in Hercegovina, Estonija, Finska, Francija, Hrvaška, Irska, Luksemburg, Madžarska, Nizozemska, Norveška, Srbija, Škotska, Španija, Švedska in Švica. Žal niti z njihovo pomočjo odziva ni bilo. S posredovanjem slovenskega Zavoda za šolstvo smo namreč dobili odgovor edino z ministrstva za izobraževanje in usposabljanje Flamske pokrajine (pokrajina v Belgiji), zato te podatke navajamo v poglavju 4.2 (Proučitev obstoječega stanja v poučevanju spolne vzgoje v tujini in Sloveniji – str. 42). Odgovorili so nam tudi s hrvaškega ministrstva za šolstvo, ki je zahtevalo dopis in ankete za učitelje v hrvaškem in ne angleškem jeziku. Anketo, prevedeno v hrvaščino, smo jim poslali, nakar so zahtevali še dodatno prošnjo, naslovljeno neposredno na ministra za šolstvo, na osnovi katere bi minister odločil, ali bo anketo ministrstvo sploh posredovalo šolam, pri čemer pa ne bi jamčili za to, da bi se anketiranje sploh izvedlo, saj je izpolnjevanje odvisno od ravnateljev posameznih šol. Ker po uradni poti nismo uspeli dobiti pravega odziva, smo ankete po elektronski pošti poslali še neposredno na nekaj hrvaških in avstrijskih OŠ in SŠ (njihove naslove smo poiskali na internetu), vendar tudi tu nismo bili zelo uspešni. Zaradi vsega navedenega smo uradno pot pridobivanja podatkov zaključili.

Izbira držav je temeljila na razlikah v tradiciji poučevanja SV v šolah, različni zgodovini nastajanja držav, politični ureditvi in moči liberalnih oziroma konservativnih lobijev v državah. Z vprašalnikom za učitelje smo hoteli preveriti, ali poučujejo SV kot samostojen predmet, ali je prisotnost učencev/dijakov pri urah SV obvezna, ali SV poučujejo v sklopu katerega drugega predmeta, katere vsebine SV poučujejo, koliko ur letno namenijo temam SV, ali poučujejo SV ločeno po spolu, kdo poučuje vsebine SV in ali SV poučujejo tudi v sklopu naravoslovnih ali projektnih dni.

Tretji spletni vprašalnik, ki smo ga oblikovali, da bi sledili ciljem diplomskega dela, smo posredovali zdravnikom ginekologom v Sloveniji, ki sodelujejo pri projektu Telefon za otroke in mladostnike (v nadaljevanju TOM). Naslove zdravnikov smo dobili na spletni strani projekta TOM. Z vprašalnikom smo skušali izvedeti, ali stroka zagovarja prvi ginekološki posvet/pregled pri mladostnicah v sklopu obveznih sistematskih pregledov v SŠ, na kakšni ravni je po njihovem mnenju znanje mladostnikov na področju spolne vzgoje, kje vidijo največje pomanjkljivosti v poučevanju SV v šolah in ali menijo, da bi bilo treba v šole uvesti samostojen predmet SV.

3.2 OBDELAVA PODATKOV ZA ANALIZO

Ankete slovenskih učencev/dijakov, ki so bile izpolnjene v pisni obliki, smo oštevilčili in ročno vnesli v obrazec spletne ankete (to je bilo treba storiti za učence/dijake OŠ Stopiče, OŠ Center in Splošne gimnazije Novo mesto). Ostale pridobljene ankete za OŠ so učenci anonimno izpolnjevali v sklopu razrednikove ure ali ure biologije v računalniških učilnicah (OŠ Škocjan, OŠ Šmihel Novo mesto).

Odziv šol s srednješolskimi programi za poklic frizer in strojni tehnik je bil premajhen, da bi lahko pri obdelavi podatkov analizirali odgovore dijakov po izobraževalnih programih (dobili smo 281 izpolnjenih vprašalnikov programa splošna gimnazija, 60 programa ekonomski tehnik, 17 programa trgovec, 3 iz ekonomske gimnazije, 2 iz programa frizer in 1 iz programa strojni tehnik), zato smo tako dobljene podatke združili v eno samo kategorijo (tj. srednja šola).

S pomočjo podatkov, ki smo jih dobili iz izpolnjenih spletnih anket iz tujine in s pregledom različnih virov, ki obravnavajo poučevanje SV v posameznih državah, smo naredili primerjavo obstoječega stanja na področju izobraževanja SV v izbranih državah in v Sloveniji. Analizirali smo tudi izpolnjene ankete zdravnikov ginekologov. Rezultate smo predstavili v pisni in grafični obliki.

4 REZULTATI

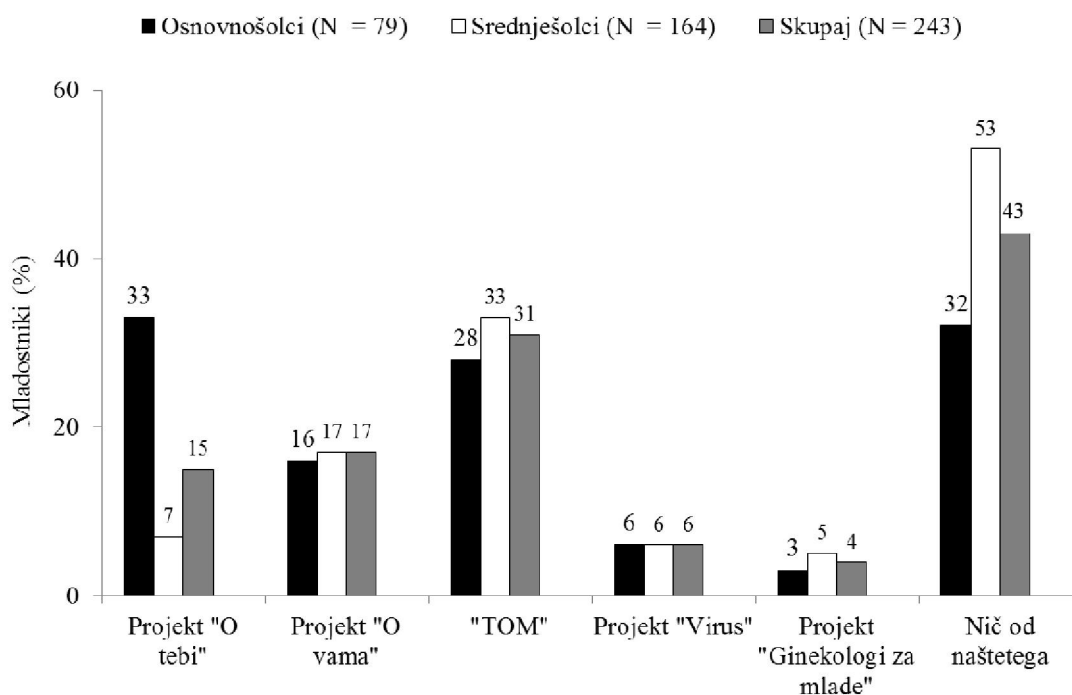
4.1 REZULTATI VPRAŠALNIKOV

4.1.1 Rezultati vprašalnika za učence/dijake

V raziskavo je bilo vključenih 488 učencev/dijakov, od tega je bilo 122 učencev devetih razredov OŠ (od tega je bilo 44 % deklet in 56 % fantov) in 366 dijakov različnih srednješolskih programov (od tega je bilo 65 % deklet in 35 % fantov).

Rezultate, zbrane z analizo vprašalnika za učence/dijake, navajamo v nadaljevanju.

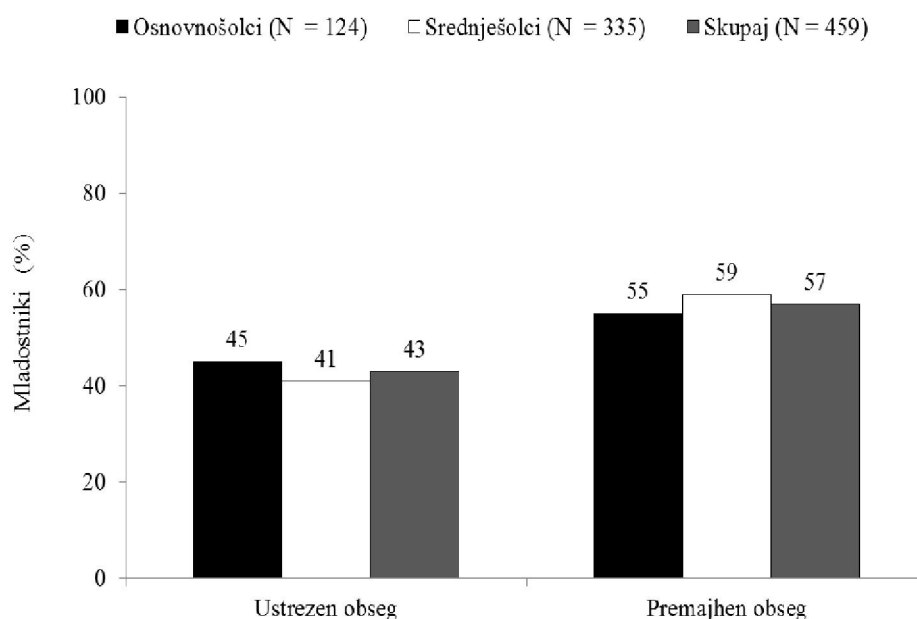
Zanimalo nas je, v kolikšni meri učenci/dijaki poznajo oziroma so se udeležili projektov, delavnic in organiziranih predavanj z učnimi vsebinami SV, ki jih lahko šole po svoji lastni presoji ponudijo učencem/dijakom v času njihovega šolanja. Mladostniki so lahko med ponujenimi možnostmi označili eno ali vse dejavnosti.

Slika 1: Sodelovanje mladostnikov pri projektih, v delavnicah in na predavanjih z učnimi vsebinami SV

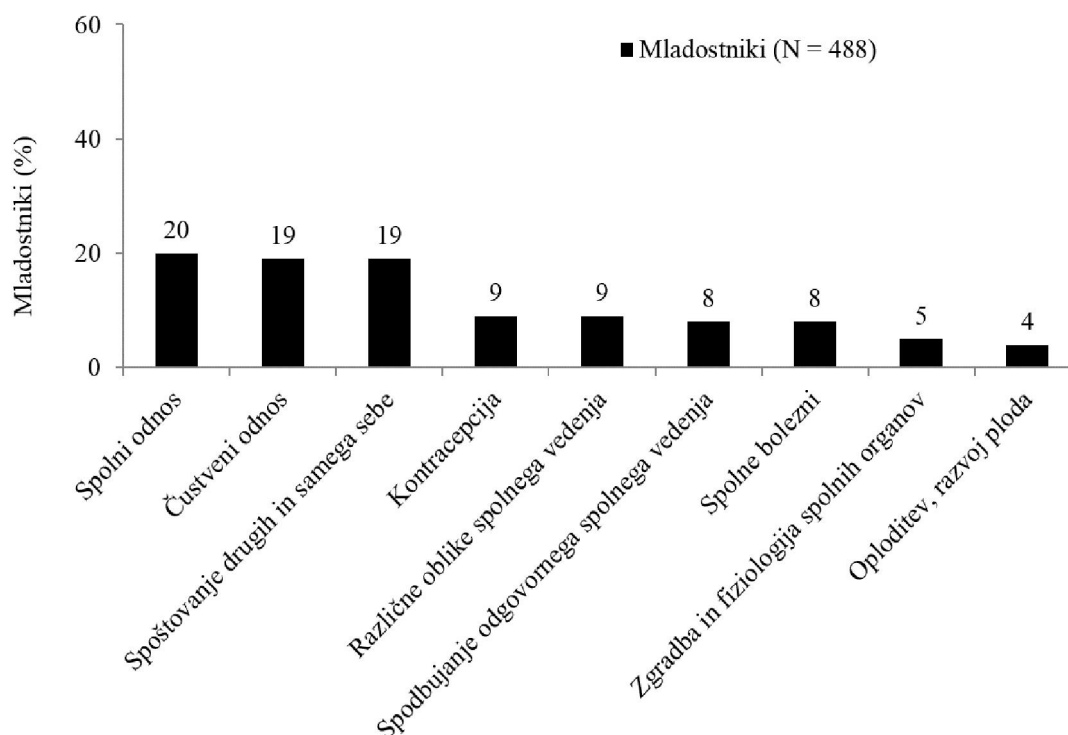
Ugotovili smo, da se je 33 % učencev in 7 % dijakov udeležilo projekta z naslovom »O tebi«, projekta »O vama« se je udeležilo 16 % učencev in 17 % dijakov, spletno stran TOM je obiskalo 28 % učencev in 33 % dijakov, projekta »Virus« se je udeležilo 6 % učencev in 6 % dijakov, projekta »Ginekologi za mlade« pa se je udeležilo zelo malo anketiranih (3 % učencev in 5 % dijakov). Nobene od naštetih dejavnosti se ni udeležilo kar 32 % učencev in 53 % dijakov. Pri izpolnjevanju anketnega vprašanja so imeli mladostniki možnost več odgovorov (Slika 1).

Zanimalo nas je, kaj učenci/dijaki menijo o obsegu učnih vsebin spolne vzgoje v času šolanja. Rezultati našega vprašalnika kažejo, da 43 % učencev in dijakov meni, da je učnih vsebin spolne vzgoje, vključenih v šolske programe, dovolj, 57 % učencev in dijakov pa meni, da je teh vsebin premalo (Slika 2).

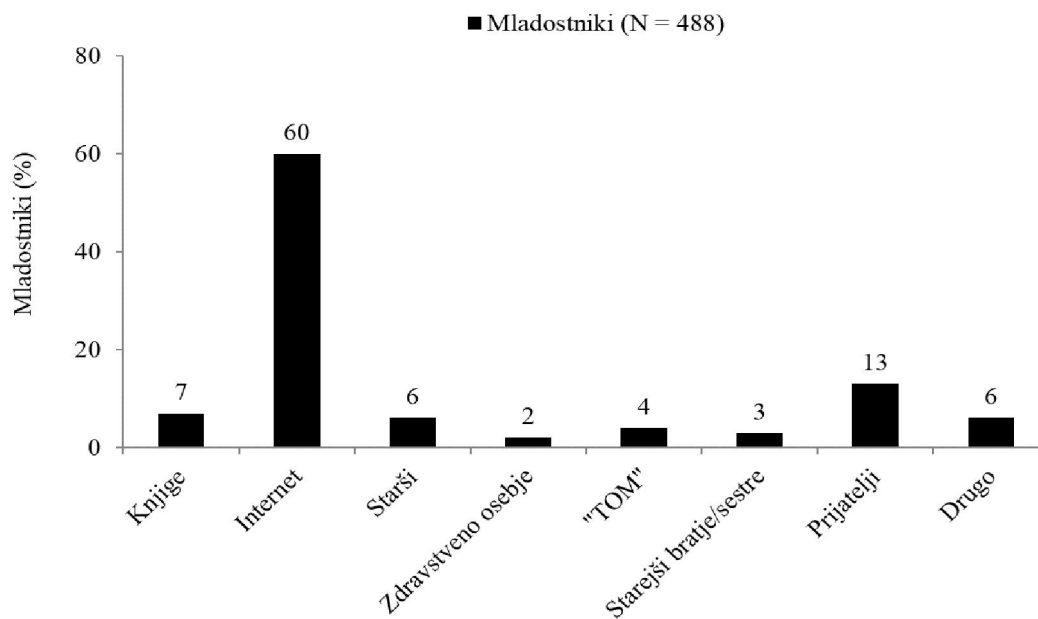
Slika 2: Mnenje mladostnikov o obsegu učnih vsebin SV v učnih načrtih

Na vprašanje, katere učne vsebine spolne vzgoje pri pouku najbolj pogrešajo, smo dobili naslednje vrednosti: 20 % anketirancev meni, da najbolj pogrešajo informacije o spolnem odnosu, 19 % jih meni, da pogrešajo vsebine, ki obravnavajo teme o spoštovanju drugih in sebe, ravno toliko vprašanih pogreša teme o čustvenem odnosu, 9 % o kontracepciji, prav toliko tudi vsebine, ki obravnavajo različne oblike spolne usmerjenosti, 8 % teme o spodbujanju odgovornega spolnega vedenja, 5 % informacije o zgradbi in delovanju spolnih organov, 4 % vprašanih pa pogreša teme o oploditvi in razvoju ploda. Podatke smo dobili tako, da so mladostniki oštevilčili teme od 1 do 9 (1 – najbolj pogrešam, 9 – najmanj pogrešam) (Slika 3).

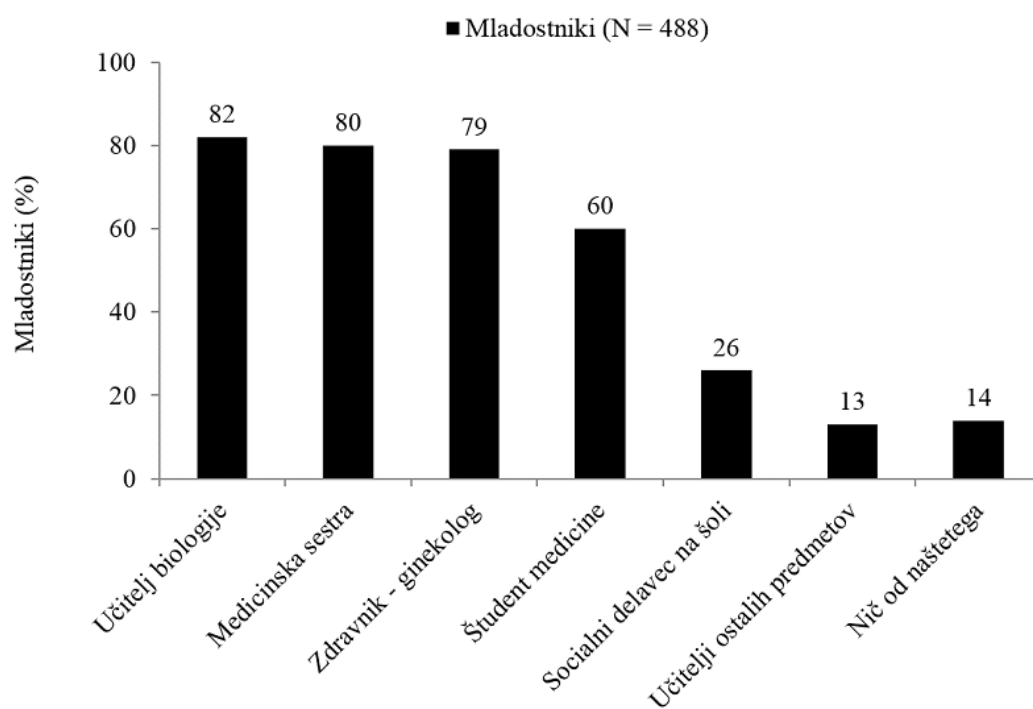
Slika 3: Učne vsebine, ki jih mladostniki v času šolanja najbolj pogrešajo

Zanimalo nas je, kje učenci/dijaki najpogosteje poiščejo informacije o spolnosti. Med ponujenimi viri informacij so z vrednostmi od 1 do 8 (1 – najbolj, 8 – najmanj) ovrednotili pogostost iskanja informacij. Med vprašanimi je 60 % tistih, ki poiščejo informacije na internetu, 13 % pri prijateljih, 6 % pri starših, 4 % na spletni strani TOM, 3 % pri starejših bratih in sestrah, 2 % pri zdravstvenem osebju in 6 % vprašanih iz drugih virov. Dobljene podatke smo dobili tako, da so mladostniki z lestvico od 1 do 8 oštevilčili vire informacij o (1 – največkrat poiščem, 8 – najmanjkrat poiščem) (Slika 4).

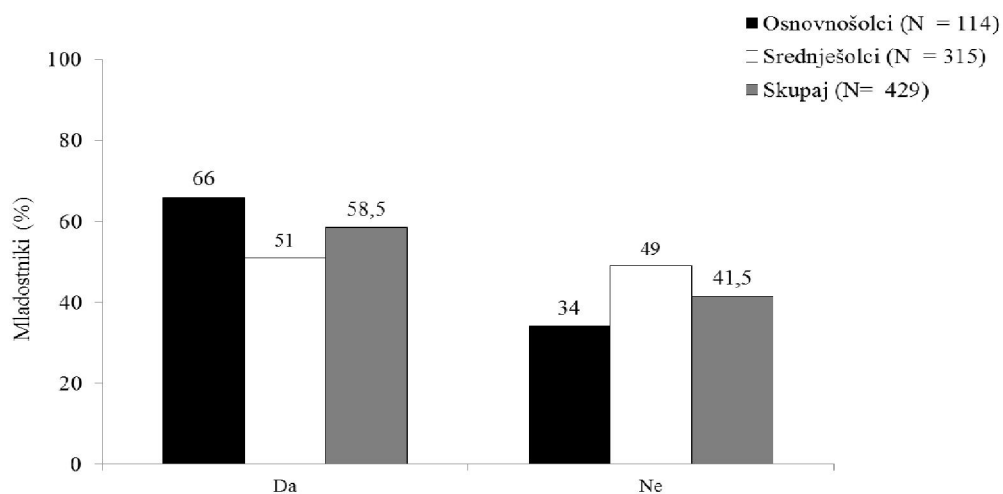
Slika 4: Viri, iz katerih mladostniki največkrat poiščejo informacije o spolnosti

Zanimalo nas je, kdo je po mnenju učencev/dijakov najbolj primeren predavatelj za poučevanje vsebin SV v šoli. Dobili smo naslednje rezultate: 82 % anketirancev meni, da je to učitelj biologije, 80 % medicinska sestra, 79 % zdravnik, 60 % študenti medicine, 26 % socialni delavec na šoli, 13 % učitelji ostalih predmetov, 14 % anketirancev pa med navedenimi možnostmi ni izbralo nobene. Pri izpolnjevanju anketnega vprašanja so se mladostniki odločali med primernim in neprimernim predavateljem, ob čemer so imeli možnost več odgovorov (Slika 5).

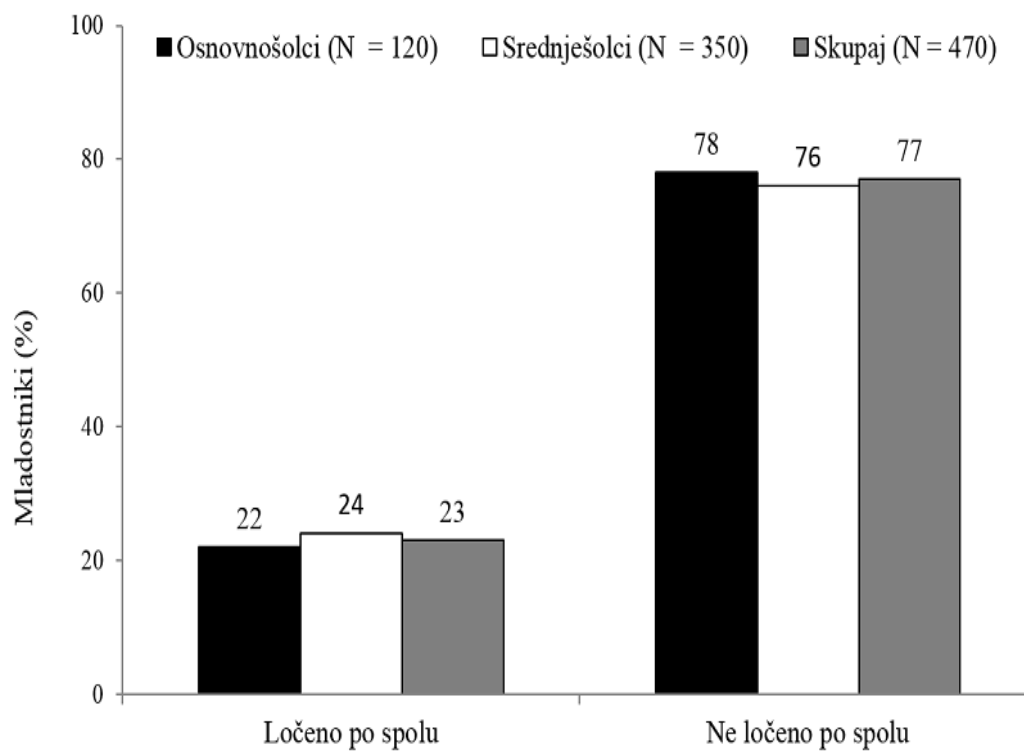
Slika 5: Mnenje mladostnikov o najprimernejšem učitelju/predavatelju učnih vsebin SV

Učencem/dijakom smo zastavili vprašanje, ali menijo, da bi bilo treba v šole uvedi samostojen predmet Spolna vzgoja. Ugotovili smo, da 66 % učencev in 51 % srednješolcev meni, da bi bilo to potrebno (Slika 6).

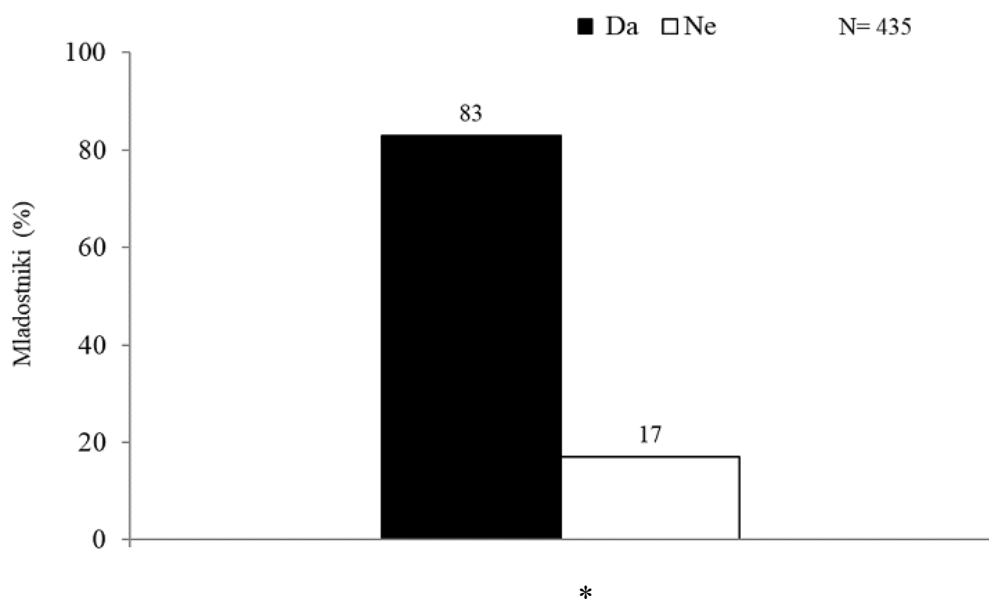
Slika 6: Mnenje mladostnikov o uvedbi samostojnega predmeta SV

Med učenci/dijaki prevladuje mnenje (tako meni 78 % učencev in 76 % dijakov), da učnih vsebin SV ni treba poučevati ločeno po spolu (Slika 7).

Slika 7: Mnenje mladostnikov o potrebi poučevanja SV ločeno po spolu

Od 435 učencev/dijakov jih 360 (oziroma 83 %) meni, da bi bilo smiselno v času obiskovanja SŠ poleg splošnega sistematskega pregleda za dekleta uvesti tudi sistematski pregled oziroma prvi posvet z ginekologom v ginekološki ambulanti (Slika 8).

Slika 8: Mnenje mladostnikov o smiselnosti posveta/pregleda deklet pri ginekologu v okviru sistematskega pregleda

Mladostnike smo povprašali tudi o njihovem mnenju o spolnosti in poučevanju teh vsebin v šoli. V nadaljevanju povzemamo nekaj njihovih naključno izbranih, a najbolj reprezentativnih mnenj.

- »V šoli se premalo ur namenja spolnosti. Še v srednji šoli izvemo le splošne informacije o spolnih organih, vse ostalo je odvisno od profesorja biologije.«
- »Mladi ne vemo veliko o spolnosti, v šoli se ne pogovarjamo veliko o tem, ker so fantje otročji.«
- »Mislim, da bi se morali že v osnovni šoli učitelji bolj zavzeti za poučevanje in obrazložitev spolne vzgoje, saj fantje še ob koncu srednje šole na primer ne vedo, kaj pomeni fetus. Takšne osnovne stvari bi pa že morali vedeti. Pa tudi če bi se bolj odprto pogovarjali o spolnosti, bi bilo manj diskriminacije med vrstniki.«

- »Premalo v osnovnih šolah.«
- »Ja, spolne vzgoje bi moralo biti več.«
- »Mislim, da vsaka mlajša generacija, ki pride, ve veliko o seksu. Punce izgubljajo nedolžnost pri 12, 13 letih, kar je pretirano. Zato mislim, da bi morali v šoli spodbujati k temu, da bi dekleta in fantje prej izvedeli veliko stvari o spolnem odnosu, preden se v to podajo. A mladi oziroma otroci niti ne vedo, kaj seks sploh je, pa se v to podajo, ker jih je nekdo prepričal. Ljudje smo postali preveč naivni glede tega.«
- »Po mojem mnenju je spolna vzgoja nam mladim predstavljena preveč tehnično (tako kot na primer enačba – naučiš se postopka in po njem računaš). Nihče nikoli ne pove, da so v to vključena čustva. Povejo nam vse možnosti kontracepcije, nihče pa ne omeni, na kakšne vse dokazane načine kontracepcija lahko škoduje zdravju dekleta ali plodnosti fanta in dekleta. Podana nam je neka predstava, da to, da punca fantu »ne da«, pomeni, da ga nima dovolj rada, če pa fant noče spati s punco, pa pomeni, da se mu ne zdi dovolj privlačna. Meni se zdi, da je vzdržnost lahko lep dokaz spoštovanja in lepo darilo zakoncu.«
- »Glede spolne vzgoje se mi zdi, da bi to moralo biti vsaj eno leto v osnovni šoli obvezen predmet, ker se danes najstniki že zelo mladi spuščajo v spolnost, v resnici pa v okviru spolnosti poznajo le zgradbo spolnih organov in razvoj zarodka. Pri biologiji in na splošno v šoli smo o kontracepciji izvedeli zelo malo, nikoli ni nihče povedal, kako nevarne so lahko kontracepcijske tablete za strjevanje krvi ipd. Veliko deklet se zato zanje odloči in nemalo mojih prijateljic je imelo zato krvne strdke ali celo hujše posledice, ker nihče ne pove, da hormonske tablete lahko škodujejo zdravju. O drugi kontracepciji se prav tako ne govori, čeprav je načinov kar veliko. Nihče v šoli ne pove fantom in dekletom, da spolnost ni le užitek in način razmnoževanja, ampak tudi dokaz ljubezni med dvema osebama, saj se o pravih čustvih nikoli ne govori. To bi bilo treba nujno uvesti, saj se tudi večina staršev z otroki o tem ne pogovarja, ker jim je neprijetno ali pa mislijo, da je njihov otrok premlad za take stvari, medtem ko je lahko že spolno aktiven.«
- »Po eni strani je seks samo seks, je fiziološka potreba, tako kot hrana, po drugi strani pa je veliko boljši in lepši občutek, ko se ljubiš z osebo, ki jo imaš resnično

rad. Zdi se mi, da bi bilo to treba vtepti v glave mladih. Punce in prav tako fante vrstniki skoraj nekako prisilijo v to, da izgubijo devištvo samo zato, da se bodo lahko kasneje pogovarjali o tem, kako je kdo kaj delal, kakšen (kakšna) je bila ta oseba v postelji (na WC-ju ...). Mlade bi morali opozoriti, da to ni tekmovanje. Včasih se zdi, kot da dejansko tekmujemo med seboj v tem, s koliko fanti oziroma puncami smo že bili. Menim, da bi resnično morali bolj ozaveščati o spolnosti med partnerji oziroma med dvema, ki eden drugemu kaj pomenita. Vsaka razlaga, ki sem jo že slišal o spolnosti, je vsebovala le površinske podatke – kako se zaščititi, kaj lahko vzameš po nezaščitenem spolnem odnosu, kam se lahko obrneš v krizni situaciji (nosečnost), nikjer pa ni bilo stavka, ki bi mi pokazal, da bolj podpirajo spolnost med osebama, ki si nekaj pomenita, kot pa spolnost med neznancema. Osebi, ki se spuščata v situacijo, da bosta imeli spolni odnos, pa morata biti tudi zelo odgovorni. Če se punce in fantje že odločajo za spolni odnos (to se velikokrat naredi na kakšnem "žuru"), bi morali imeti s seboj kondom. Če kondom počí, bi morali takoj teči v lekarno po jutranjo tableto. Sploh super bi bilo, če bi bili v spolni odnos vključeni dve zaščiti: kontracepcijske tabletki in kondom (pa tudi če je boljši seks brez kondoma, mi je popolnoma vseeno). Mladi se moramo začeti zavedati, da to ni šala. Ne samo, da lahko "staknemo" spolno prenosljive bolezni, ki se jih lahko sicer ozdravi, nekaj jih tudi za vedno ostane, ostanejo pa tudi novorojenčki. Majhni otroci potrebujejo stalno pozornost (in ne samo čustveno, temveč tudi finančno, za katero mislim, da je mladi pač ne zmoremo dati). Pri teh letih dejansko šele ugotavljamo, kdo sploh smo, kaj hočemo od življenja, kaj hočemo početi, ne pa da bi to ugotavljali še za nekoga drugega. Mlade bi morali ozavestiti, da seks ni šala. Je zabavno, nič ne rečem. Vendar iz zabave, kot je ta, se vse lahko obrne v še kako preresno situacijo.«

- »Mislim, da smo gimnazijci dobro informirani o tej tematiki.«

4.1.2 Rezultati vprašalnika za zdravnike ginekologe

Vprašalnik je bil poslan 31 ginekologom, ki opravljajo svoje delo v dispanzerjih za žene (ginekoloških ambulantah) in so vključeni v program TOM. Anketo je v celoti izpolnilo (samo) 11 anketirancev.

Glede na izkušnje (o znanju in vedenju mladostnikov) 82 % ginekologov vidi potrebo po poučevanju vsebin spolne vzgoje v okviru samostojnega predmeta, hkrati pa 73 % anketirancev meni, da za dekleta ni smiselno uvesti prvega posveta/pregleda v ginekološki ambulanti v okviru rednih sistematskih pregledov v SŠ.

Pri analizi odgovorov na vprašanje, kje vidijo največje pomanjkljivosti v znanju mladostnikov, je 9 od 11 ginekologov navedlo naslednja področja: anatomija spolnih organov, poznavanje delovanja lastnega telesa, higiena, kontracepcija, poznavanje osnovnih SPB in načinov prenosa le-teh, psihološkega dojetja spolnosti, poznavanja erogenih con. Kot razlog za pomanjkljivo znanje mladostnikov so ginekologi navedli naslednje vzroke: nezainteresiranost šol za to tematiko oziroma omalovaževanje teh vsebin, nelagodje učiteljev pri obravnavi teh vsebin (posledica tega so hitra in nezanimiva predavanja), neusposobljenost učiteljev za obravnavanje teh učnih vsebin, pomanjkanje sistematizirane spolne vzgoje v izobraževalnem sistemu, premajhno vključevanje strokovnjakov v izobraževanje.

4.1.3 Rezultati vprašalnika za učitelje

Vprašalnik, namenjen učiteljem v OŠ, gimnazijskim učiteljem in učiteljem, ki poučujejo v srednješolskih programih frizer in strojni tehnik, je bil izpolnjen 194-krat, od tega je bilo ustreznih 85 anket (vse ankete, ki niso bile v celoti izpolnjene, smo izločili iz nadaljne analize).

V Sloveniji je na anketo odgovorilo 76 učiteljev, od tega 3 osnovnošolski, 62 gimnazijskih, 2 učitelja na frizerski in 9 učiteljev na srednji strojni šoli. Preostale ankete (9) so izpolnili učitelji iz Avstrije (7) in Hrvaške (2).

Pri analizi smo ugotovili, da je 27 % v anketi sodelujočih učiteljev (83 učiteljev je odgovorilo na to vprašanje) pritrdilno odgovorilo na vprašanje, ali učne vsebine SV poučujejo vsaj eno ali več ur letno (učne vsebine spolne vzgoje so bile opredeljene kot: anatomija in fiziologija spolnih organov, spolno prenosljive bolezni, kontracepcija, spolni odnos, nosečnost, odnosi med spoloma, načrtovanje družine, spolna orientiranost,

menstruacija, oploditev, rast in razvoj, različne oblike spolnega vedenja, odgovorno spolno vedenje in podobno).

V nadaljevanju navajamo rezultate ankete, naslovljene na učitelje, o poučevanju SV v različnih izobraževalnih programih v Sloveniji, pri čemer navajamo predmet, pri katerem učitelj vsaj eno ali več ur letno poučuje učne vsebine SV, okvirno starost učencev/dijakov v letih, obseg poučevanja SV v urah, izvajalca poučevanja SV in učne vsebine.

V OŠ poučujejo učne vsebine SV pri predmetih Biologija in Naravoslovje, v programu frizer pri predmetu Naravoslovje (v okviru tematskega sklopa Delovanje človeškega telesa in ohranjanje zdravja (učni cilji: dijaki poznajo biološke osnove spolnosti, spolno prenosljive bolezni, osnove načrtovanja družine)) in predmetu Frizerstvo (17 let, 10 ur, učitelj biologije, teme: anatomija spolnih organov, fiziologija spolnih organov, hormonski sistem, oploditev, diferenciacija celic, razvoj zarodka, spolni odnosi, kontracepcija – metode, delovanje tabletk za preprečevanje zanositve, zdrave oblike spolnosti, bolezni spolnih organov, spolno prenosljive bolezni) ter Vzgoja za zdravje (16 let, 4 ure, učitelj biologije, svetovalna delavka in zunanji izvajalci). V programu strojni tehnik pri predmetu Zdravstvena vzgoja (16 let, 3 ure, učitelj biologije, teme: razvoj od dečka do moškega in od deklice do ženske, spolno prenosljive bolezni in okužbe, kontracepcija in varna spolnost) in v okviru obveznih izbirnih vsebin (v nadaljevanju OIV) (16 let, 18 ur, učitelj biologije).

V splošni gimnaziji se vsebine SV poučujejo pri predmetih Biologija (teme: načini razmnoževanja, spolno razmnoževanje in genska variabilnost, zgradba in delovanje spolnih organov, razvoj zarodka, spolno prenosljive bolezni, zdravljenje spolnih bolezni, odgovorno starševstvo, odnosi med spoloma, kloniranje, nosečnost in porod, kontracepcija in splav, socialno-patološki pojavi, najpogostejše spolno prenosljive bolezni, aids), Vzgoja za zdravje (15–18 let, 2–4 ure, učitelj športne vzgoje, svetovalna delavka, zunanji izvajalci), Športna vzgoja (15–18 let, vsako leto 1–3 ure, teme: šport in zdravje, šport kot sredstvo socializacije in usmerjanje razvoja osebne identitete, preprečevanje dejavnikov tveganja v sodobnem življenju s športom), Zdravstvena vzgoja (15 in 17 let, 1–3 ure, zdravnik, medicinska sestra), Psihologija (razvojna obdobja, prenatalno obdobje in

otročstvo ter mladostništvo), Sociologija, Geografija (16–18 let, 2–3 ure, teme: družbena geografija biološke sestave prebivalstva, spolna sestava prebivalstva po svetu in v Sloveniji), Glasba (teme: izražanje spolne naklonjenosti skozi glasbo, z glasbo, glasba kot del obreda združevanja, glasba kot sredstvo združevanja, ples, igranje na glasbilo, pritegovanje pozornosti, izražanje občutkov in naklonjenosti z glasbo, ki "omami" bolj kot beseda sama, vloge spolov skozi zgodovino, glasbena industrija, videospoti sodobne pop kulture, izzivanje in pritegovanje pozornosti poslušalcev z razkazovanjem telesa, s spolno tematiko, prodajanje glasbe s pomočjo spolne privlačnosti ...), Slovenščina (teme: odnosi med spoloma, spolna usmerjenost, SPO in bolezni, spolnost v najstniških letih in nezaželena nosečnost), Angleščina (tema: odnosi med spoloma), Vera in kultura (pri starosti 15–16 let, 12 ur letno, poučuje duhovnik, teme: čustvenost v razvoju človeka, partnerska ljubezen, teologija telesa, odnos med spoloma, kontracepcija, naravne metode načrtovanja družine, nosečnost in prekinitev nosečnosti, odgovorno spolno vedenje), Zdravstvena vzgoja v okviru obveznih izbirnih vsebin (OIV) (starost 15 let, 3 ure, več učiteljev), pri razrednikovih urah, organiziranih projektnih tednih in v sklopu projekta »Zdrava šola«.

Pri vprašanju, kje vidijo največjo pomanjkljivost v poučevanju učnih vsebin SV, učitelji navajajo preobširne in neuskklajene učne načrte, nesistemski pristop k poučevanju SV, predsodke in strah učiteljev pri obravnavi teh vsebin, dejstvo, da je spolnost v družbi še vedno tabu tema, pomanjkanje ustreznih izvajalcev – predavateljev, premalo vsebin, ki bi obravnavale odnose med partnerjema, čustveno zrelost, odgovorno vedenje.

V okviru anket, poslanih devetim tujim ministrstvom za šolstvo, nismo dobili nobenega uradnega odgovora, kljub temu pa smo dobili 7 izpolnjenih vprašalnikov iz Avstrije (zaradi premajhnega števila izpolnjenih vprašalnikov teh informacij sicer ne moremo posplošiti, jih pa v nadaljevanju vseeno navajamo.) in 2 iz Hrvaške, kjer pa učitelja pri svojem delu ne poučujeta učne vsebine SV (predmetni učitelj v OŠ in diplomirani ekonomist – učitelj na srednji strojni šoli).

V Avstriji v OŠ poučujejo učne vsebine SV v sklopu predmetov Biologija (starost 11–14 let/3–8 ure letno (obravnavane teme: anatomija in fiziologija spolnih organov, spolno prenosljive bolezni, puberteta, menstruacijski cikel, kontracepcija, ljubezen, seks – resnica

in miti, nasveti, kako se obnašaš, ko si zaljubljen)) in Gospodinjstvo (teme: načrtovanje družine, nosečnost, rojstvo), starost 13 let/2 uri, poučuje predmetni učitelji tekstilne vzgoje, prehrane in gospodinjstva. Nekateri šole v izobraževanje vključujejo tudi zdravnike in ginekologe. Ravno tako imajo šole možnost organizirati izobraževanja, kjer mladi predavajo manjšim skupinam deklet in fantov. Stroške teh izobraževanj pokriva država.

V osnovni šoli učitelj sociologije pri predmetu Sociologija poučuje učne vsebine SV 40 ur letno (starost 14 let). Predava o zgradbi telesa – spolnih organov, rojstvu in spolnih boleznih.

V gimnaziji v sklopu predmeta Angleški jezik v biologiji (English as working language in biology) poučujejo učne vsebine SV.

4.2 PROUČITEV OBSTOJEČEGA STANJA V POUČEVANJU SPOLNE VZGOJE V TUJINI IN SLOVENIJI

Podatke o načinu in obsegu poučevanja SV v izbranih evropskih državah smo zbrali s pomočjo virov, ki so navedeni v nadaljnjem besedilu. Izbrane države smo razvrstili po abecednem vrstnem redu.

4.2.1 Avstrija

V Avstriji so učne vsebine SV v šoli obvezne od leta 1970. Smernice za poučevanje regulira avstrijsko ministrstvo za izobraževanje. Poučevanje SV se začne že v OŠ, kjer sta glavni metodi poučevanja formalni pouk v razredu in občasne demonstracije. Obstajajo regionalne razlike pri zagotavljanju in financiranju SV. Ta je vključena v učne ure biologije, nemščine, verske vzgoje in družboslovja (Social Studies). SV temelji na medsebojnem spoštovanju in sodelovanju s starši, vključeni pa so tudi strokovnjaki. Odlok ministrstva za izobraževanje, umetnost in kulturo (Ministry of Education, Art and Culture) iz leta 1990 določa, da mora šola poleg čistih strokovnih informacij ponuditi tudi

informacije o čustvih in medsebojnih odnosih. Starši svojih otrok ne morejo izpisati iz teh učnih ur, vendar je staršem učni načrt predstavljen.

V Avstriji se poučevanje SV nadgrajuje tudi s programom »Daj« (»Give«), ki ga izvaja ministrstvo za izobraževanje, znanost in kulturo, in s programom »Ljubezenski pogovori« (»Love Talks«), ki je bil razvit pod okriljem Avstrijskega inštituta za razvoj in družino (Austrian Institute of Research on Family) (Policies for Sexuality Education ..., 2013).

V nižjih razredih OŠ obravnavajo naslednje vsebine, povezane s SV: fiziološke razlike med spoloma, spočetje, nosečnost, razvoj zarodka in menstruacija. Od petega do osmega razreda pa poslušajo naslednje teme: fiziologijo spolnih organov, reprodukcijo, menstruacijo in masturbacijo (Ganz schön intim ..., 2012). V osmem razredu je poudarek na spočetju, kontracepciji, načrtovanju družine, nosečnosti, splavu, SPB in skrbi za novorojenčka. V izobraževanje se vključujejo tudi nevladne organizacije, ki na šolah organizirajo različne dejavnosti. Prisotnost učencev pri teh dejavnostih ni obvezna. Sredstva za realizacijo različnih projektov, povezanih s SV, zagotavlja vsaka dežela samostojno, zato nekatere dežele v ta namen porabijo več sredstev kot druge. Opaženo je, da se učenci muslimanske vere izpovedi večinoma ne udeležujejo teh aktivnosti (Sexuality education in Europe ..., 2006: 26–27).

Leta 2012 je pod okriljem Zveznega ministrstva za izobraževanje, umetnost in kulturo (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur) izšel priročnik z naslovom »Zelo intimno« (Ganz schön intim). (Ganz schön intim ..., 2012). Namenjen je predvsem učiteljem in vzgojiteljem, ki se srečujejo z vprašanji otrok v zvezi s spolnostjo (6–12 let). V njem so predstavljeni učni načrti s primernimi vajami in poučevanjem teh vsebin z delom v skupinah. Problemi se pojavljajo predvsem zaradi neznanja in strokovnosti učiteljev. Nekatere skupine podpirajo vsebino in namen te brošure, hkrati pa so se s strani nekaterih konzervativnih skupin pojavile pripombe o neprimernosti teh vsebin za poučevanje otrok. Trdijo, da te vsebine uničujejo pomen in vrednote družine (Lynn, 2013).

4.2.2 Bosna in Hercegovina (BIH)

V okvirnem učnem načrtu za devetletno OŠ (Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu u Bosni i Hercegovini), ki ga je leta 2003 objavilo Zvezno ministrstvo za izobraževanje in znanost (Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke), lahko natančno spremljamo, kako se učne vsebine SV poučuje medpredmetno skozi celotno osnovnošolsko izobraževanje. Tako zasledimo, da v drugem razredu pri predmetu Moje okolje (Moja okolina) obravnavajo razlike v zgradbi teles deklic in dečkov. Pri predmetu Športna vzgoja (Tjelesni odgoj) od drugega do tretjega razreda so med zastavljenimi cilji: prepoznavanje spolnih karakteristik, spoštovanje nasprotnega spola, prepoznavanje situacij, v katerih je ali sam otrok ali neka druga oseba telesno, emocionalno ali seksualno ogrožena, z namenom, da bi bil otrok sposoben v teh primerih zaprositi za pomoč (Okvirni nastavni plan ..., 2003).

V četrtem razredu se pri predmetu Športna in zdravstvena vzgoja (Tjelesni i zdravstveni odgoj) učenci seznanijo s humanimi odnosi med spoloma in osebno higieno. V petem razredu pri predmetu Kultura življenja (Kultura življenja) obravnavajo biološke, psihološke in socialne spremembe v času pubertete ter abstinenco in zvestobo v partnerstvu kot sredstvo za preprečevanje bolezni današnjega časa. Od šestega do devetega razreda OŠ učne vsebine SV obravnavajo tudi v sklopu naslednjih predmetov: Športna in zdravstvena vzgoja – zdravi stili življenja (Tjelesni i zdravstveni odgoj – Zdravi stiliovi života), kjer učenci spoznajo svoje telo, razlike med spoloma, usvojijo osnovna znanja o razvoju in sekundarnih spolnih znakih, ter pri predmetu Biologija. Pri predmetu Biologija v devetem razredu spoznavajo anatomijo, fiziologijo spolnih organov, puberteto, nosečnost, reprodukcijo, spolno življenje, higieno, mladostniško nosečnost, odnose med žensko in moškim, spolne in reproduktivne pravice, emocionalno zrelost ter spolno prenosljive bolezni, pred katerimi uvajajo zaščito s tako imenovano ABC-metodo (A – abstinenca, B – brak (zakon), kar pomeni, da s spolnimi odnosi počakajo do poroke, ter C – kondom) ali pa samo z AB-metodo. Odločitev, katero metodo (ABC ali AB) se učencem predstavi, je odvisna od učitelja oziroma od učiteljevega osebnega prepričanja (Okvirni nastavni plan ..., 2003: 572).

Po raziskavi sarajevskega kliničnega centra je v BiH leta 2013 rodilo 31 mladoletnic, starih od 16 do 17 let, od tega štiri stare 15 let, deset starih 16 let in 17 starih 17 let. Leta 2014 je na petdnevni ekskurziji zanosilo kar sedem učenk devetega razreda in vse so naredile splav. Nacionalni koordinator za reproduktivno zdravje Republike Srpske Nenad Babići je opozoril, da krivdo za to nosijo starši in izobraževalne ustanove s svojim nemarnim odnosom do otrok. Število umetno prekinjenih nosečnosti (v nadaljevanju UPN) iz leta v leto narašča. Po zadnjih podatkih je vedno več deklic v starosti od 13 do 15 let že spolno aktivnih (BiH: Sedam učenica osnovne šole ..., 2014).

4.2.3 Danska

Spolna vzgoja je del danskega šolskega sistema od leta 1900, ko je bila uvedena v okviru predmeta Higiena (Hygiene). Danska je bila prva država, ki je legalizirala kontracepcijo za mladostnike, zaradi česar je odnos mladih do spolnosti sproščen in spolnost ni tabu tema. Tako kot drugje po svetu mladi dobijo veliko informacij o spolnosti iz različnih medijev (revij, televizije, interneta ...). Danska ima zelo razvito decentralizirano politično strukturo, v kateri je tudi odločanje o javnih šolah v rokah občin (to je v neposrednem nasprotju z na primer centraliziranim upravljanjem švedskega šolstva) (Sexuality education in Europe ..., 2006: 37).

Leta 1970 so učne vsebine spolne vzgoje v javnem šolskem sistemu postale obvezne in začele so se v sklopu vseh predmetov. Odbor za učni načrt (Curriculum Committee) je določil smernice za poučevanje spolne vzgoje v šolah. Določale so, da izrazoslovje ne sme biti vulgarno, da učitelji ne smejo nuditi informacij o spolnih tehnikah in ne smejo uporabljati erotičnega slikovnega materiala pri poučevanju (Risor, 1991).

Leta 1976 je skupina staršev protestirala proti obveznim vsebinam SV v šoli in zoper dansko vlado vložila tožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice, vendar v tožbi ni bila uspešna (Sexuality education in Europe ..., 2006: 37).

Leta 1991 je ministrstvo za šolstvo objavilo nov učni načrt za predmet Zdravje človeka (Human Health), v katerega je bila spolna vzgoja vključena kot del človeškega zdravja.

Postala je obvezna za osnovne šole in prvi letnik srednjih šol (Sexuality education in Europe ..., 2006: 37).

Kakor navaja nevladna organizacija Danish Family Planning Association (Sex & Samfund), je bil novi kurikulum iz leta 1991 poseben oziroma inovativen v treh stvareh (The Danish Family Planning Association ..., b. l.):

- SV se vključuje v vse šolske predmete;
- učenci lahko kadar koli zastavijo vprašanja s področja SV;
- učitelji lahko teme SV kadar koli vključijo v učne ure.

V šole lahko povabijo ljudi z AIDS-om, prostitutke in homoseksualce, zato da ti učencem predstavijo svoje osebne izkušnje (Policies for Sexuality Education ..., 2013: 16).

Leta 2004 je danska vlada dva dneva pred izdajo zgoščenke zaradi nekaterih nesprejemljivih vsebin (prikaza sodomije in stranišnega seksa) ustavila distribucijo 60.000 zgoščenk, ki so bile izdelane kot pripomoček za poučevanje spolne vzgoje v devetem razredu (starost od 14 do 15 let). Zgoščenke je pripravila nevladna organizacija Danish Family Planning Association (Sex & Samfund), njihovo uničenje pa je postalo zelo odmeven medijski dogodek, a se je kljub temu vsebina oziroma kopija gradiva pojavila na svetovnem spletu. Do konca leta 2004 si jo je ogledalo že 400.000 uporabnikov interneta (Sexuality education in Europe ..., 2006: 37).

Leta 2007 so na Danskem s pomočjo organizacije Safe Project uvedli brezplačni telefon in spletno stran Linija za mlade (Youth Sex Helpline »Sexlinien für Unge«), ki sta namenjena mladim. Tu lahko mladi dobijo odgovore na vprašanja, povezana s spolnostjo in spolno prenosljivimi boleznimi. Na tem portalu beležijo letno 11.000 obiskov (Om sexlinien, b. l.).

Na spletni strani Danish family planning lahko zasledimo glavne smernice in cilje poučevanja SV na Danskem. Spolna vzgoja se začne v vrtcu pri starosti 4 let, program pa je prirejen tej starosti (De Melker, 2015).

Med obveznimi temami izobraževalnega programa v javnih osnovnih in srednjih šolah je tudi tema Zdravje in spolna vzgoja ter družinske študije (poleg tem Varnost v cestnem prometu ter Izobraževanje, poklic in trg dela) (Subjects & Curriculum, b. l.).

Minimalni standardi za poučevanje spolne vzgoje so opredeljeni v uredbi, ki se imenuje Skupni cilji (Faelles mal), in jih je določilo dansko ministrstvo za šolstvo. Uredba ne predpisuje časovnega poteka poučevanja, zato je poučevanje SV prepuščeno učiteljem in njihovi presoji (učitelj odloča o vsebini, časovnem načrtu in namenu). Večinoma se pouk SV kombinira s poučevanjem biologije in danščine. Poučevanje SV v okviru teh dveh predmetov se začne v sedmem razredu (torej pri starosti otrok od 12 do 13 let). Prisotnost učencev na teh urah je obvezna – starši ne morejo vplivati na prisotnost svojih otrok. Učitelji se predvsem poslužujejo formalnega predavanja v razredu in uporabe množičnih medijev. Predavanja vključujejo informacije o spolno prenosljivih boleznih, kontracepciji, fiziologiji, anatomiji, informacije o čustvih in puberteti (Sexuality education in Europe ..., 2006: 37).

Za zagotavljanje SV so v prvi vrsti odgovorni učitelji, pomagajo pa jim tudi medicinske sestre na šoli. V izobraževanje v šolah so vključeni tudi zunanji sodelavci in nevladne organizacije. Nevladna organizacija Danish Family Planning Association (Sex & Samfundo/Sex & Society) deluje na področju usposabljanja učiteljev in zagotavljanja učnega gradiva v šolah, čeprav njihovo učno gradivo ni samodejno vključeno v učne programe (Sexuality education in Europe ..., 2006: 37).

Leta 2014 so dopolnili program oziroma smernice za poučevanje SV. V okviru teme preprečevanja prezgodnje nosečnosti so prikazali tudi pomen starševstva, saj se rodnost v tej državi že od leta 1994 manjša. Neto populacijska rast v nordijskih državah (brez upoštevanja števila priseljenih – imigrantov) je bila leta 2008 11.000 oseb, leta 2013 pa samo 3.000 oseb (Zhang in Bond, 2014).

4.2.4 Francija

V Franciji je bilo poučevanje SV v šolah prepovedano od leta 1923 pa vse do leta 1967. Od leta 1995 imajo učitelji letno dve uri izobraževanja o novih smernicah oziroma politiki poučevanja SV. Leta 1996 je ministrstvo za izobraževanje kot obvezno temo v okviru SV uvedlo preventivo pred HIV-om/AIDS-om. Leta 2001 so v osnovnih in srednjih šolah učne vsebine SV postale obvezne z vsaj tremi predavanji na leto. Kljub temu pa je manjšina staršev svojim otrokom prepovedala prisotnost na teh urah. Širša javnost v Franciji sicer sprejema SV in prepoznava mlade kot spolna bitja, vseeno pa konzervativne in verske skupine, posebno katoliška, redno protestirajo proti SV v šolah.

Leta 2003 je bila z dopolnitvijo zakona iz leta 2001 v šole uvedena SV s poudarkom na biologiji, hkrati pa so bili v poučevanje vključeni tudi psihološki, emocionalni, socialni, družbeni in etični vidiki. Poučevanje spolne vzgoje se začne pri šestih letih. V poučevanje SV so vključeni učitelji, zdravstveno osebje, več različnih nevladnih organizacij – večinoma verske, agencije za HIV/AIDS in francoski IPPF ter včasih tudi starši. Smernice in standardi za poučevanje SV v Franciji so glede na vire sicer dobro zastavljene, vendar pa za izvajanje tega programa niso zagotovljena finančna sredstva, učno gradivo in tudi usposabljanje kadrov za poučevanje SV je neustrezno (Sexuality education in Europe ..., 2006: 44).

Leta 2011 je bil z novim biološkim kurikulumom izdan nov učbenik za biologijo za dijake srednjih šol (starost od 16 do 17 let), v katerem obravnavajo spolno identiteto (in spolne vloge oziroma družbeno pričakovano spolno identiteto) in spolno usmerjenost, kar po mnenju nekaterih političnih skupin ne sodi v učbenik biologije (Policies for Sexuality Education ..., 2013).

4.2.5 Hrvaška

Leta 1965 je bil izdan prvi učbenik, namenjen SV, katerega avtor je bil Marijan Košiček, ki je imel do spolne vzgoje liberalen pristop, vendar učbenik nikoli ni prišel v šole (Spolni odgoj u Hrvatskoj, 2014).

Do leta 2006 Hrvaška ni imela programov, zakonov oziroma kakršne koli strategije na področju izobraževanja mladih o spolni vzgoji in reproduktivnem zdravju. Na področju izobraževanja tudi niso obstajali nacionalni programi, ki bi vključevali področje spolne vzgoje. Nekatere vsebine spolne vzgoje so učenci poslušali v okviru zdravstvene vzgoje, biologije, verouka in v okviru delovanj nekaterih nevladnih organizacij (MemoAIDS, The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, Teen STAR Hrvaške). Teen STAR je mednarodno združenje s programom izobraževanja mladih o spolnosti v luči krščanskega prepričanja, ki je prisotno v več kot 30 državah sveta (Teen STAR – Sexuality Teaching in the context of Adult Responsibility) in pomeni učenje o spolnosti v kontekstu odgovornosti odraslih za mlade (Sexual and Reproductive Health ..., 2011).

Leta 2006 je ministrstvo za znanost, izobraževanje in šport Republike Hrvaške (Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske) razpisalo natečaj za izdelavo programa zdravstvene vzgoje v šolah. Na natečaju je zmagal program, ki so ga izdelali strokovnjaki civilne iniciative Glas staršev za otroke (Glas roditelja za djecu-GROZD), vendar so nekatere druge civilne iniciative (CESI – Center za izobraževanje, svetovanje in raziskovanje, CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje), državljanska koalicija (Stop rizičnom spolnom odgoju) in mediji nasprotovali izvajanju tega programa, ker je program GROZD-a konzervativen in kot tak celo nevaren za zdravje družbe ter posega v pravice državljanov. Ta program zagovarja abstinenco spolnih odnosov pred poroko, pravico sodelovanja staršev pri izboru programa SV glede na osebno in versko prepričanje staršev, ne dovoljuje izbire o splavu in ne sprejema pravic homoseksualnih oseb do poroke in posvajanja otrok (Zdravstveni odgoj u Hrvatskoj, 2014).

Leta 2008 je Hrvaška od Evropskega komiteja za socialne pravice dobila opomin zaradi diskriminatornega in znanstveno nekorektnega poučevanja SV, ki temelji na seksualni abstinenci. V učbeniku za biologijo je bilo na primer zapisano, da so za istospolno usmerjenost otrok krivi starši, ker jih ovirajo pri njihovem »pravilnem« seksualnem razvoju, in da so istospolno usmerjeni posamezniki krivi za širjenje spolno prenosljivih bolezni, predvsem AIDS-a. Ministrstvo za znanost, izobraževanje in šport je v šolskem letu

2009/2010 sporne vsebine iz učbenikov izbrisalo (Sexual and reproductive health ..., 2011: 13).

Leta 2009 je ministrstvo za izobraževanje sprejelo UNESCO-v mednarodni tehnični vodnik spolnega izobraževanja (International Technical Guidance on Sexuality), ki pa je bil šolam poslan le kot priporočilo in ne kot obveznost, zato se ta priporočila v okviru izobraževanja otrok in mladine niso upoštevala (Petrović, b. l.).

Center za izobraževanje, svetovanje in raziskovanje (CESI – Centar za edukacijo, savjetovanje i istraživanje (Kekez in sod., 2016) v svoji publikaciji »Sex na Exs« navaja, da učenci v celotnem času šolanja v osnovni in srednji šoli poslušajo učne vsebine SV samo 42 ur – to je manj kot 4 ure letno. Pri dijakih strokovnih šol je obseg še manjši, ker v predmetniku nimajo predmeta Biologija. V času SŠ v okviru predmeta Etika poslušajo temo »Ljubezen, spolnost, zakonska zveza in družina«. SV poslušajo tudi v okviru verouka.

Avgusta leta 2012 je stopil v veljavo tako imenovani Kurikulum zdravstvene vzgoje, ki naj bi se izvajal od prvega razreda OŠ do četrtega letnika srednjih šol, in sicer pri predmetih Narava in družba, Narava, Biologija, Telesna in zdravstvena kultura ter v okviru razrednikovih ur v povprečju 12 ur letno. Kurikulum zdravstvene vzgoje obsega štiri module: Živeti zdravo, Preprečevanje nasilnega vedenja, Preprečevanje odvisnosti ter Spolna enakopravnost in spolno odgovorno vedenje (Otvorena javna rasprava ..., 2013).

Javnost oziroma različne civilne organizacije, kot sta Glas staršev za otroke (GROZD) in Društvo za promocijo etike, morale, družinskih vrednot in človekove pravice (Udruga za promicanje etike, morala, obiteljskih vrijednosti i ljudskih prava), so skupaj z različnimi verskimi skupnostmi temu programu močno nasprotovale. Največ pripomb je letelo na četrti modul, v katerem učenci spoznavajo biseksualnost, transeksualnost, homoseksualnost, kontracepcijo, splav, pornografijo in masturbacijo (Sažetak primjedbi na 4. modul ..., 2013).

GROZD – Glas staršev za otroke (Glas roditelja za djecu) in Društvo za promocijo etike, morale, družinskih vrednot in človekove pravice (Udruga za promicanje etike, morala,

obiteljskih vrijednosti i ljudskih prava) sta dala na Ustavno sodišče Republike Hrvaške zahtevo za presojo izvajanja tega kurikuluma. Dne 22. maja 2013 je Ustavno sodišče Republike Hrvaške izdalo odlok o zaustavitvi izvajanja kurikuluma zdravstvene vzgoje (Ustavni sud zabranio seksualni odgoj ..., 2013).

V puljski srednji strokovni šoli (Strukovna škola Pula) se že od leta 2006 izvaja program za poučevanje SV, katerega pobudnici sta bili psihologinja Davorka Glavina Stanković in pedagoginja Ljiljana Mešić-Blažević. Izvaja se v drugih letnikih v sklopu 12 razrednikovih ur. Program bi radi uvedli tudi v ostale srednje šole v Puli, vendar zaradi pomanjkanja denarja (na srednji strokovni šoli v Puli ta program financira mesto Pula), število udeleženih šol ostaja nespremenjeno. Njihov program delno financira CESI (financira knjige, publikacije, izobraževanje predavateljev) (Seskologija ..., 2013).

Z zakonom iz leta 1978 je v Republiki Hrvaški dovoljen oziroma omogočen dostop do kontracepcije, sterilizacije in splava do desetega tedna nosečnosti, pri čemer splave opravljajo v bolnišnicah (Zakon o zdravstvenim mjerama ..., 2009). Splav je plačljiv in stane približno 500 EUR. Znano je, da nekateri zdravniki zaradi ugovora vesti splavov ne opravljajo (Barilar in Turčin, 2014), zato kar v petih bolnišnicah na Hrvaškem ženske ne morejo opraviti splava. Zaradi takega stanja oziroma odnosa posameznikov ali širše družbe do splava prihaja v državi do z zakonom nedovoljenih splavov v zasebnih ordinacijah. Med letoma 1993 in 2003 je število splavov z 19.500 na leto padlo na približno 3.000 letno. Nekateri predvidevajo, da je do takega upada prišlo predvsem na račun neprijavljenih splavov. Hrvaška ostaja tudi na dnu evropske lestvice po uporabi kontracepcije.

Marija Bartulović, mlada raziskovalka na zagrebški filozofski fakulteti, na kolegiju za »Seksualno pedagogijo« pravi, da imajo otroci in mladi pravico do kakovostne SV, ki jih bo usposobila za pravilne in odgovorne odločitve, ki so pogoj za dobre družbene in seksualne odnose (opozarja na stanje v družbi zaradi prisotnosti spolnega nasilja, spolno prenosljivih bolezni, neenakopravnosti spolov, diskriminacijo spolnih in seksualnih manjšin). Pri tem nosi šola veliko odgovornost, saj v šolskem okolju učenci preživijo večino dneva in je šola ravno zaradi tega idealna za pridobivanje znanja in razvoja veščin, ki jih potrebujejo v življenju (Srdoč, 2011).

Glede na vse zgoraj navedeno lahko zaključimo, da Hrvaška kot država poskuša s svojimi ustanovami državljanom zagotavljati enake pravice in pogoje za življenje, kot jih ima večina državljanov Evropske unije, vendar se pri svojem delu srečuje z različnimi verskimi in civilno-družbenimi skupinami, ki se ne strinjajo z vsemi cilji oziroma vsebinami. Dokler ne bo prišlo do dogovora obeh strani, ni mogoče pričakovati, da se bo na področju poučevanja SV na Hrvaškem kar koli premaknilo na bolje.

4.2.6 Italija

Leta 1984 je bil sklenjen meddržavni sporazum med vlado in Svetim sedežem, da mora ministrstvo za šolstvo pri izvajanju svojega programa upoštevati stališča rimskokatoliške cerkve. Cerkev in nekatere politične stranke pa strogo zavračajo poučevanje SV v šolah.

Leta 1991 so poskušali z zakonom uvesti vsebine spolne vzgoje v ure biologije, vendar ta predlog ni bil sprejet. Pri urah biologije se te vsebine obravnavajo samo z biološkega vidika, kljub temu pa nekatere šole poučujejo SV za učence, stare od 14 do 19 let, ker imajo ravnatelji proste roke pri oblikovanju šolske politike. SV tako v nekaterih šolah učenci poslušajo eno uro letno, pri čemer je predavanje za vse starostne razrede enako, zato se pojavljajo tudi zahteve za razširitev teh vsebin.

V državi so prisotna tudi različna združenja in organizacije, ki izobražujejo širše prebivalstvo, vendar ne v sklopu formalnega izobraževanja (Policies for Sexuality Education ..., 2013).

Po mnenju organizacije IPPF je v Italiji SV neustrezna. Opaziti je tudi velike razlike v sprejemanju in izvajanju SV v šolah med provincami severne in južne Italije, razlog je verjetno večji vpliv Cerkve na življenje v južnih predelih Italije. Ravno tako je opaziti, da o poučevanju SV v južni Italiji ni veliko podatkov (Sexuality education in Europe ..., 2006: 58).

4.2.7 Nemčija

Odnos do spolne vzgoje v Nemčiji je liberalen. Po mnenju organizacije Nosečnost in pomoč družini (Pregnancy and Family Aid Act) SV ne obravnavajo kot pravice vsakega posameznika, temveč predvsem kot učinkovit instrument za preprečevanje nenačrtovane nosečnosti.

Država ima predpisane minimalne standarde za poučevanje SV, ki je v Nemčiji obvezna od leta 1990, starši pa nimajo pravice izpisati svojih otrok iz ur SV. Leta 2009 je nemško ustavno sodišče potrdilo, da starši ne morejo zahtevati odsotnosti svojih otrok na urah spolne vzgoje zaradi svojih verskih prepričanj (Belczyk, 2009).

Poučevanje SV naj bi temeljilo na holističnem principu, začne pa se pri devetih letih. Učitelji velikokrat poučujejo SV samo s fiziološkega in anatomskega vidika. Teme SV poučujejo v okviru različnih predmetov, in sicer Državljanstva, Veroizpovedi, Etike in Biologije (Citizenship, Religion, Ethics and Biology). Teme o spolnem in reproduktivnem zdravju ter o spolnih pravicah še niso vključene v učne vsebine SV v šolah.

V zadnjih letih se nemško šolstvo srečuje z vedno več težavami – vprašanji v zvezi s poučevanjem spolne vzgoje v šolah. Pri uvajanju novih vsebin, ki se dotikajo homoseksualnosti, spola, orgazma in drugih vsebin SV, prihaja do vročih debat med starši, učitelji, stroko ter levimi in desnimi lobiji, verskimi skupinami. Poleg prepiranja o primernih vsebinah in odsotnosti učencev pri pouku se veliko razpravlja tudi o primerni starosti za poučevanje teh vsebin (The Homosexualization of Sex Education ..., 2014).

Veliko prahu je med starši in predstavniki konzervativnih strank dvignila knjiga, namenjena učencem prvih razredov (starost 5 let) OŠ z naslovom Od kod prihajaš? (Wo kommst du her?), zaradi nazornih slik in vsebin (Abrams, 2013). Knjiga je izšla leta 1991 pod okriljem organizacije German family planning group Pro Familia. Kasneje so knjigo preoblikovali in jo izdali pod naslovom Sem bil tudi jaz v maminem trebuhu? (War ich auch in Mamas Bauch?) (Nolan, 2013). Zanimivo je, da je knjiga šele 22 let po izidu

dvignila toliko prahu, kar nakazuje, da je Nemčija glede SV postala bolj konzervativna (Fuchs, 2013).

V Nemčiji je veliko emigrantskih družin (19 % po podatkih iz leta 2006, leta 2015 pa se je zaradi migrantske krize v Evropi delež teh še povečal), zato tako stanje zahteva od učiteljev oziroma šolskega sistema, da upošteva tudi kulturno raznolikost svojih učencev (Sexuality education in Europe ..., 2006: 46).

Za izobraževanje SV v nemških šolah je zadolženih več ustanov: Ministrstvo za zdravje (Federal Ministry for Health- BMG), Ministrstva za izobraževanje in kulturo (State Ministries of Education, Culture – 16 zveznih dežel), Zvezno ministrstvo za družino, starostnike, ženske in mladino (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ)) ter nevladne organizacije, ki pa nimajo neposrednega vpliva na vključevanje in predstavitev SV v šolah (Compendium on young people's SRHR policies in Europe ..., 2012: 33).

4.2.8 Slovenija

Leta 1985 so v srednjih šolah ukinili predmet Zdravstvena vzgoja, v sklopu katerega so učenci poslušali učne vsebine SV. V Sloveniji od takrat nimamo sistematično urejene zdravstvene oziroma spolne vzgoje. Od leta 1991, ko je Slovenija postala samostojna država, šolski sistem doživlja prenavo. Danes Slovenija nima samostojnega predmeta SV. Učne vsebine SV se večinoma obravnava v sklopu različnih predmetov. In sicer pri predmetu Biologija, kjer se obravnava predvsem anatomske in fiziološke vidike, ter pri predmetih Državljanstva, vzgoja in etika, Spoznavanja narave, Športna vzgoja in Gospodinjstvo. Učne vsebine SV so zastopane tudi v različnih interesnih dejavnostih in na naravoslovnih dnevih. Zdravstveno-vzgojne vsebine se poučuje medpredmetno. Te vsebine večinoma predavajo predmetni učitelji, ki najpogosteje niso dovolj usposobljeni za podajanje teh vsebin. Kakovost predavanj in obseg SV sta tako v veliki meri odvisna od posameznih učiteljev. V osmem razredu OŠ so pri predmetu Biologija v učnem načrtu iz leta 2011 v vsebinskem sklopu Zgradba in delovanje človeka zapisani spodaj navedeni operativni cilji in vsebine (Vilhar in sod., 2011).

Učenci (Vilhar in sod., 2011):

1. razumejo, da se človek razmnožuje samo spolno in da ima spolno razmnoževanje dve vlogi: prenos dednih informacij na potomstvo in nastanek novih kombinacij dednih informacij;
2. razumejo, da so razlike med spoloma povezane z razlikami v spolnih organih, ki omogočajo spolno razmnoževanje;
3. razumejo povezavo med zgradbo in delovanjem spolnih organov;
4. vedo, da spolne celice nastajajo v spolnih žlezah, ki so del spolnih organov;
5. razumejo, zakaj je v nastajanje spolnih celic vključena mejoza (to povežejo s količino dedne snovi in nastankom novih kombinacij dedne informacije);
6. razumejo razlike pri nastajanju moških in ženskih spolnih celic, poznajo vlogo menstrualnega ciklusa in razumejo, kdaj lahko pride do oploditve;
7. vedo, da se zarodek ugnezdi v steno maternice, in poznajo proces nosečnosti ter s tem povezane spremembe v ženskem telesu;
8. spoznajo načine načrtovanja družine;
9. poznajo poti za okužbo z virusom HIV in preventivo ter nekatere druge spolno prenosljive bolezni;
10. spoznajo telesne in osebostne spremembe v puberteti, sosledje pojavljanja sekundarnih spolnih znakov in da se ti znaki izražajo pri različnih osebah različno močno ter različno hitro (razlikujejo med primarnimi in sekundarnimi spolnimi znaki);
11. razumejo, da so predpogoj za odgovorno starševstvo osebostna in telesna zrelost ter ustrezne materialne in socialne možnosti za vzgojo in razvoj potomcev;
12. razumejo različne vidike spolnosti in pomen spolnosti za človeka.

Predvidena je medpredmetna povezava s predmetoma Državlјanska in domovinska vzgoja ter Etika v sedmem in osmem razredu (Vilhar in sod., 2011).

Srednješolsko izobraževanje v Republiki Sloveniji se deli na srednje splošno, srednje poklicno, srednje tehniško in strokovno izobraževanje ter nižje poklicno izobraževanje (Sistem vzgoje in izobraževanja ..., 2014). V srednjih šolah ni obveznega predmeta SV, to se poučuje medpredmetno. Obvezne sestavine srednješolskih izobraževalnih programov določi ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Dijaki različnih izobraževalnih

programov (pri katerih že v osnovi lahko opazimo razliko v predmetniku in obsegu ur pri določenih predmetih, npr. Biologiji, Etiki ...) ne dobijo enakih informacij, znanj in veščin s področja SV. Dijaki gimnazij v okviru obveznih izbirnih vsebin v času šolanja poslušajo učne vsebine zdravstvene vzgoje v trajanju najmanj 15 ur (tematski sklopi: Mladostništvo in zdravje, Življenjski stili, Življenjske razmere in kultura, Zdravstveno stanje v Sloveniji, Zdravstveno varstvo) (Obvezne izbirne vsebine, 2015).

Dijaki, ki obiskujejo programe nižjega poklicnega izobraževanja (npr. obdelovalec lesa) in programe srednjega strokovnega izobraževanja (npr. strojni tehnik), v okviru obveznih interesnih dejavnosti poslušajo vsebine zdravstvene vzgoje (nižje poklicno izobraževanje – 6 ur, srednje strokovno izobraževanje – 18 ur). Dijaki nekaterih poklicno-tehniških programov (npr. elektrotehnik) in programov srednjega poklicnega izobraževanja (npr. frizer) v okviru interesnih dejavnosti sploh nimajo zdravstvene vzgoje (Interesne dejavnosti, 2015).

V državi delujejo različne vladne in nevladne organizacije, ki sodelujejo s šolami, če so te zainteresirane za sodelovanje. V času šolanja pri obveznih sistematskih pregledih učenci oziroma dijaki poslušajo predavanja, ki pokrivajo nekatere teme spolne vzgoje. V Sloveniji zagotavlja izvajanje zdravstvene vzgoje (v nadaljevanju ZV) v zdravstvenih ustanovah Zakon o zdravstveni dejavnosti, ki ureja vsebino zdravstvene dejavnosti in njihove izvajalce (Zakon o zdravstveni dejavnosti, 1992). V tem zakonu je opredeljeno tudi delo na področju zdravstvene vzgoje. Zakon obvezuje izvajalce za zbiranje natančne dokumentacije o izvajanju preventivnega programa, katerega del je tudi zdravstvena vzgoja. Evidentiranje oziroma dokumentiranje zdravstveno-vzgojne dejavnosti kot dela celotne načrtovane zdravstvene vzgoje ureja Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva, 2000). Tako učenci v šestem razredu OŠ poslušajo predavanje z naslovom Odraščanje. V ta namen je NIJZ izdal brošuro, namenjeno mladostnikom, z naslovom Odraščanje, s katero jih želi pripraviti na obdobje telesnega in spolnega zorenja ter jim posredovati potrebne informacije, kot so menstruacija pri dekletih, nočni izliv pri fantih, medosebni odnosi, težave odraščanja, razlike med fanti in dekleti ipd. (Odraščanje, 2007). V devetem razredu OŠ učenci poslušajo predavanje z naslovom Vzgoja za zdravo spolnost in v tretjem letniku

SŠ predavanje z naslovom *Za zdravo in varno spolnost*, ki traja 40 minut. Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije (sedanji NIJZ) je leta 2007 pripravil priročnik za izvajalce vzgoje za zdravje ob sistematskih pregledih šolskih otrok in mladostnikov z naslovom *Promocija zdravja za otroke in mladostnike v Republiki Sloveniji – Vzgoja za zdravje* avtorice Helene Jeriček Klanšček in sodelavcev (Pucelj, 2011).

Leta 2014 je NIJZ izdal še priročnik z naslovom *Za boljše zdravje otrok in mladostnikov – priročnik za izvajalce vzgoje za zdravje v okviru primarnega zdravstvenega varstva* (Zupančič in sod., 2014).

Pod okriljem ministrstva za šolstvo sta šolam na voljo dva programa z učnimi vsebinami SV. To sta:

- program *O tebi*, v katerem udeleženci v pisni obliki prejmejo različne informacije o osebni higieni in puberteti. Program je namenjen obveščanju deklet in fantov v zadnjih razredih osnovnih šol ter poleg brošure za otroke in njihove starše vsebuje tudi priročnik za učitelje (Pinter in Grebenc, 2010);
- program *O vama – varna izbira za odgovorno spolnost*, ki obravnava teme o kontracepciji, spolnosti in spolno prenosljivih boleznih. Za pomoč učiteljem, izvajalcem tega programa, je bil izdan didaktično-metodični priročnik z enakim naslovom avtorice Bojane Pinter (Pinter, 2004).

Poleg teh dveh programov lahko šole v svoje načrtovane letne dejavnosti vključijo tudi nekaj drugih programov z vsebinami SV, ki jih ponujajo različna združenja in organizacije.

To so:

- projekt »Srečna mladost – zdrava spolnost«, ki poteka od leta 2004 v Zdravstvenem domu Ljubljana - Šentvid. Namen programa je ozaveščanje mladostnikov o varni spolnosti. V program se vključujejo učenci šestega in devetega razreda OŠ ter dijaki prvih letnikov gimnazije na območju Zdravstvenega doma Ljubljana - Šentvid (Peklar in sod., 2005);
- projekt »Virus«, ki deluje pod okriljem Društva študentov medicine Slovenije, ki ga prostovoljno vodijo študentje medicine. V okviru projekta organizirajo delavnice za učence osmih in devetih razredov OŠ ter za dijake prvih in drugih letnikov SŠ.

Delavnice organizirajo v sklopu naravoslovnih dni ali kot samostojne delavnice. Vsebine, ki jih obravnavajo, so naslednje: anatomija in fiziologija spolnih organov, menstruacijski cikel, nosečnost, kontracepcijske metode s prikazom praktične uporabe, splav, spolno prenosljive bolezni s poudarkom na okužbi s HIV-om (način prenosa, AIDS, zaščita, življenje HIV pozitivnih), manj tvegani načini obnašanja, priprava mladega človeka na prve korake v spolnost, pravilen nakup, shranjevanje in uporaba kondoma. Delavnice izvajajo skozi celo šolsko leto (od oktobra do konca maja) v skladu s povpraševanjem šol in študijskimi obveznostmi izvajalcev. Za šole v Mestni občini Ljubljana so delavnice brezplačne, ker jih finančno podpira Mestna občina Ljubljana – Urad za preprečevanje zasvojenosti (Ponudba programov, b. l.);

- »Ginekologi za mlade« je od leta 2013 projekt Združenja za ambulantno ginekologijo pri Slovenskem zdravniškem društvu. V okviru projekta so osebni ginekologi izvedli 40 izobraževalnih delavnic na srednjih šolah po Sloveniji in se z mladimi neposredno pogovorili o temah, ki mladostnike in mladostnice še posebej vznemirjajo – telesni razvoj, ljubezen, partnerstvo, spolnost.

Predsednica Združenja za ambulantno ginekologijo Marija Ilijaš Koželj je ob ustanovitvi povedala: »Projekt Ginekologi za mlade je koristen, družbeno odgovoren projekt, saj bo mladim omogočil dostop do strokovnih, verodostojnih informacij. Pomembno je, da mladi dobijo poštene in strokovno utemeljene odgovore na vprašanja odraščanja in reproduktivnega zdravja. Ker v tem obdobju staršem neradi prisluhnejo, sovrstniki pa niso vedno najbolj zanesljiv vir informacij, smo ambulantni ginekologi tisti, ki lahko mladim ponudimo verodostojne odgovore o telesnem razvoju, spolnosti in kontracepciji. Tako bodo lahko mladostniki in mladostnice pravilno in odgovorno poskrbeli za svoje zdravje in se obvarovali neželenih posledic. Ker mladostniki in mladostnice z zadrego stopajo v naše ordinacije, smo se ambulantni ginekologi odločili, da jim pridemo nasproti in se z njimi pogovorimo kar na šoli, ki jo obiskujejo. Verjamem tudi, da bo projekt utrdil vezi med ambulantnimi ginekologi in mladimi, ki nezadržno vstopajo v svet odraslosti.« (Ginekologi za mlade, b. l.).

V Sloveniji sta mladostnikom na voljo še:

- portal »To sem jaz«, kjer zdravstveni strokovnjaki odgovarjajo na vprašanja mladostnikov že od leta 2001. Mladinski program promocije zdravja »To sem jaz« so razvili na Oddelku za socialno medicino in promocijo zdravja Zavoda za zdravstveno varstvo Celje. Od januarja 2014 deluje pod okriljem NIJZ. Ključna vsebina je usmerjena v razvijanje pozitivne mladostnikove samopodobe in socialnih veščin. Program temelji na dveh pristopih: spletno komuniciranje in izvajanje preventivnih delavnic v šolskem okolju. Delavnice temeljijo na konceptu desetih korakov do boljše samopodobe avtorice psihologinje Alenke Tacol. Učinkovita pripomočka sta dva praktična priročnika:
 - priročnik za učitelje za preventivno delo v razredu »Desetih korakov do boljše samopodobe«, ki je namenjen strokovnjakom, ki delajo z mladimi (učiteljem, mladinskim delavcem, socialnim pedagogom, socialnim delavcem ...),
 - priročnik za mladostnike »To sem jaz. Verjamem vase«, ki je dostopen v šolskih knjižnicah in je namenjen mladini (Program To sem jaz, b. l.);
- »TOM – Telefon za otroke in mladostnike«, ki deluje v okviru Zveze prijateljev mladine Slovenije (v nadaljevanju ZPMS). Gre za nevladno, prostovoljno, človekoljubno in neprofitno organizacijo. TOM je bil ustanovljen leta 1990 na pobudo Komisije za otrokove pravice pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije (ZPMS). Leta 1995 je bila vzpostavljena nacionalna mreža, ki povezuje okoli 200 usposobljenih svetovalcev. Mrežo sestavlja osem svetovalnih skupin v Ljubljani, Mariboru, Murski Soboti, Slovenskih Konjicah, Velenju, Krškem, Idriji in Tolminu. Klicna številka je 116111 (Kaj je TOM, b. l.).

4.2.9 Srbija

V 90. letih prejšnjega stoletja je bil za učitelje napisan priročnik »Izobraževanje mladih za humane odnose med ljudmi in načrtovanje družine« (Vaspitanje mladih za humane odnose medu ljudima i planiranje porodice), po letu 2000 pa sta izšla še dva priročnika; prvi z naslovom Abeceda reproduktivnega zdravja (Azbuka reproduktivnog zdravlja), ki je

obravnaval reproduktivno zdravje, in drugi z naslovom Zdravstvena vzgoja (Zdravstveno vaspitanje) (Zdravstveno vaspitanje o reproduktivnem zdravlju ..., 2014).

V šolskem letu 2013/2014 so se na področju Vojvodine odločili za pilotni projekt – uvedbo predmeta Zdravstvena vzgoja o reproduktivnem zdravju (Zdravstveno vaspitanje o reproduktivnem zdravlju). Predmet so izvajali na desetih srednjih šolah (v gimnazijah in srednjih strokovnih šolah; skupaj je bilo vključenih 40 razredov oziroma približno 1200 dijakov) v drugem letniku. Predmet so dijaki poslušali enkrat tedensko. Predavali so jim študenti zadnjih letnikov medicinske in filozofske fakultete. Hkrati je Pokrajinski sekretariat za šport in mladino (Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu Vojvodine) skupaj z Inštitutom za javno zdravje Vojvodine naredil raziskavo o znanju in vedenju adolescentov na temo spolnega zdravja. V raziskavi so preverjali znanje in stališča dijakov po izvedenem projektu. Rezultati raziskave so pokazali, da je bila uvedba projekta smiselna, zato se je naslednje šolsko leto 2014/2015 v ta program vključilo kar 70 srednjih šol (Svečano potpisani ugovori ..., 2014).

Na RTV Vojvodina se od pomladi 2014 s pomočjo Sekretariata za šport in mladino (Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu Vojvodine) predvaja serija z naslovom »Pundravci« (približen prevod je »Kuštravci«), katere namen je izobraževanje mladine o reproduktivnem zdravju (»Pundravci« ..., 2014).

Novembra 2014 se je začel izvajati tudi projekt, imenovan »Zlatni mostki«, ki poteka v obliki kreativnih delavnic. Namenjen je razvoju komunikacije med otroki, starši in šolo o temah, vezanih na spolno in reproduktivno zdravje (Potpisan projekat o kreativnim radionicama ..., 2014).

Po oceni Inštituta za zdravstveno zaščito matere in otroka Srbije (Instituta za zdravstvenu zaščito majke i djeteta) iz leta 2011 je stopnja umetne prekinitve nosečnosti pri mladoletnicah 20 promilov, to je 20 splavov na 1000 mladoletnic (Trudnoća tokom adolescencije, b. l.). Ta inštitut ugotavlja, da je visoka stopnja umetne prekinitve nosečnosti pri odraslih ženskah posledica liberalizacije splava v nekdanjih socialističnih državah, kjer je bil splav sprejet kot eden izmed regulatorjev rodnosti.

4.2.10 Španija

Španija je katoliška država z močnimi regionalnimi in kulturnimi razlikami. Katoliška cerkev ima vpliv na vprašanja, kot so kontracepcija, splav in spolna vzgoja. Kljub temu obstaja v Španiji določena stopnja javno sprejete SV.

Za izobraževanje SV sta v Španiji zadolžena ministrstvo za zdravje (Spain Ministry of Health) ter socialna služba in enakost (Social Services and Equalit) (Compendium on young people's SRHR policies in Europe ..., 2012: 33), vendar španska vlada nima izrecno oblikovane spolne in reproduktivno zdravstvene politike ter nima postavljenih minimalnih standardov za poučevanje SV. Ta tako ni obvezen predmet v šoli.

SV so začeli poučevati v šoli leta 1970, a ne kot obvezen predmet, saj je poučevanje temeljilo predvsem na anatomiji. Ostali vidiki – biološki, psihološki in socialni – niso bili tako pomembni.

Leta 1981 je vlada predlagala poučevanje SV s holističnim pristopom od predšolskega obdobja do konca SŠ. V novem zakonu o izobraževanju iz leta 2005 je bilo določeno, da je področje SV vključeno v predmet Državljanstva vzgoja (Citizenship Education). Poučevanje SV se začne pri starosti 14 ali 15 let, a predmet ni obvezen, predavane teme pa se marsikdaj ne ujemajo z obveznimi temami, predpisanimi s šolskim programom. V večini primerov teme SV poučujejo učitelji.

V izobraževanje se vključujejo tudi različne organizacije in zasebne ustanove prek organiziranih delavnic v šolah. Te organizacije in združenja imajo zelo različne pristope k poučevanju SV – nekatere zagovarjajo popolno abstinenco, druge pa se osredotočajo samo na biološki vidik ali spolno prenosljive bolezni in kontracepcijo. Nekatere upoštevajo tudi druge vidike (čustva, odnose ...). Kakovost poučevanja je tako v večini primerov odvisna od posameznega učitelja in ne od pravnih oziroma zakonskih podlag (Compendium on young people's SRHR policies in Europe ..., 2012: 33). Zlasti na podeželju je SV v Španiji neustrezna in skoraj neobstoječa. Večina mladih Špancev informacije o spolnosti tako dobi od družine, medijev in vrstnikov.

V zadnjem času je zaznati povečanje zanimanja uradnih krogov za izobraževanje na področju spolne vzgoje (Sexuality education in Europe ..., 2006: 77).

Od leta 2010 je v Španiji dovoljen splav brez posebnih omejitev do 14. tedna nosečnosti. Dekletom, starim od 16 do 17 let, je dovoljen tudi brez dovoljenja staršev. Pred letom 2010, ko je bil v veljavi zakon o splavu iz leta 1985, je bil splav dovoljen samo v primeru posilstva, fizične ali psihične bolezni matere ali zarodka (Abortion Worldwide ..., 2011). Desno usmerjena ljudska stranka, s podporo rimskokatoliške cerkve, ki je konec leta 2011 zmagala na volitvah, je že v predvolilnem času napovedala spremembo zakona o splavu, ki naj bi bil vnovič legalen samo v primeru posilstva (Španija: Mladoletnice do splava ..., 2015). Leta 2014 je stranka od te namere odstopila zaradi nasprotovanja javnosti (Spain abandons plan ..., 2014).

4.2.11 Švedska

Na Švedskem so ravnatelji šol odgovorni za ustrezno izvajanje predmeta SV. V poučevanje so vključeni vsi učitelji ne glede na predmet, ki ga poučujejo. V poučevanje SV so vključene tudi različne nevladne organizacije: IPPF Švedske (Swedish IPPF Member Association), švedsko združenje za spolno vzgojo (RFSU – Riksförbundet för Sexuell Upplysning), združenje za pravice lezbijk, gejev, biseksualcev in transeksualcev Švedske (Swedish Federation for Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights). Poučevanje SV poteka s holističnim pristopom in se začne že v predšolskem obdobju. V nacionalnem učnem načrtu so določeni minimalni standardi poučevanja SV (Sexuality education in Europe ..., 2006: 78).

Švedska ima dolgo zgodovino spolne vzgoje. V začetku 20. stoletja, okoli leta 1900, so se že pojavile težnje za uvedbo SV v šole. SV se je v švedskih šolah pojavila že leta 1942, leta 1954 pa so na radiu predvajali prvo uro SV. Leta 1955 je Švedska postala prva evropska država, ki je z zakonom uvedla SV v šole, in sicer je bila obvezna za vse učence. Obravnavali so teme s področja anatomije, spolnosti in medsebojnih odnosov (Sexuality education in Europe ..., 2006: 78).

Leta 1970 so ustanovili mladinske centre kot dodatno možnost izobraževanja na področju SV. Njihov glavni cilj je bil preprečevanje mladostniških nosečnosti in zagotavljanje splošnega spolnega, reproduktivnega zdravja in spolnih pravic. Do leta 2008 so v državi ustanovili že 240 takih centrov (Kelefang, 2008: 8).

Leta 2011 je stopil v veljavo novi kurikulum. Univerzitetni študij za učitelje, ki bodo poučevali učence, stare od 10 do 13 let, vključuje tudi poučevanje SV. Za učitelje, ki bodo poučevali v višjih razredih, to izobraževanje ni obvezno, je pa priporočljivo. Ravnatelji šol so odgovorni za vključevanje SV v pouk biologije, zgodovine in verske vzgoje (Compendium on young people's SRHR policies in Europe ..., 2012).

Leta 2011 je film (Sex på Kartan), ki ga je pripravilo švedsko združenje za spolnost in izobraževanje za potrebe poučevanja, povzročil buren odziv nekaterih skupin v državi zaradi nazornih prikazov spolnega občevanja. Strokovnjaki so izrazili podporo temu filmu in ga označili za poučnega ter moralno nespornega. Prav takšno mnenje je podalo 300 najstnikov, ki so si film ogledali (Policies for Sexuality Education ..., 2013: 30).

Danes SV služi v državi kot sredstvo, da se zagotovi zdravo prebivalstvo, zaradi česar Švedska veliko vlaga v poučevanje SV. Ta se ne obravnava kot tabu in se jo poučuje na temeljih poštenosti, odprtosti in strpnosti. Ta pristop je učinkovit in deluje na treh ravneh: poučevanju SV v šoli, delovanju nevladnih organizacij in delovanju klinik za mlade (Kelefang, 2008).

Danes so na Švedskem s HIV-om okužene 3,8 osebe na 100.000 prebivalcev (podatek za Slovenijo: 2,2, Veliko Britanijo: 10,1, Belgijo: 11,1, Italijo: 6,6, Nemčijo: 3,6 (EDC surveillance report ..., 2015: 26). Število novih primerov okužb je bilo do leta 2003 razmeroma stabilno (3/100.000 prebivalcev), po letu 2003 pa se je to število povečevalo (5/100.000 prebivalcev na leto) predvsem zaradi priseljevanja ljudi, okuženih pred prihodom na Švedsko. Konec leta 2011 je bilo med vsemi priseljenimi osebami 0,2 % HIV pozitivnih, medtem ko je bilo samo 0,06 % HIV pozitivnih oseb med tam rojenimi (Global AIDS Response ..., 2012: 17).

Opaziti je, da je poučevanje SV na Švedskem sicer neenotno, vendar očitno učinkovito. Opazno je tudi, da na tem področju ni razlik med mestom in podeželjem (Sexuality education in Europe ..., 2006: 78). Za poučevanje SV na Švedskem je zadolženo ministrstvo za izobraževanje (Sweden Ministry of Education) (Compendium on young people's SRHR policies in Europe ..., 2012: 33).

Program za otroke na švedski televiziji (Sveriges Television) je leta 2015 predstavil risanko in otroško pesmico o genitalijah z naslovom »Snoppen in Snippan« (v svedščini »snipp« pomeni vagino, »snopp« pa penis, v angleščini uporabljajo besedo »willy«, medtem ko za žensko spolovilo nimajo otrokom prijazne sopomenke, ravno tako tudi ne v drugih jezikih). Ti dve besedi sta se v slovarju švedskega jezika pojavili komaj na začetku 21. stoletja. Namen novih besed je, da se besedi penis in vagina poimenuje z otrokom prijaznejšima besedama in se ju uporablja pri poučevanju SV pri mlajših. Sama risanka je namenjena otrokom v starosti od 10 do 13 let. Glede primernosti risanke je javno mnenje razdeljeno (Wheaton, 2015).

4.2.12 Belgija – Flamska

Belgija ni bila vključena v našo prvotno raziskavo, vendar smo dobili odgovor s flamske pokrajine (Belgija je razdeljena na tri pokrajine: flamsko, belgijsko in valonsko pokrajino). V nadaljevanju zato navajamo pojasnila glede poučevanja SV v flamski pokrajini.

Na Flamskem se SV ne poučuje kot samostojen predmet, temveč so učni cilji SV vključeni v druge predmete. Od 1. septembra 2010 so vse srednje šole dolžne vključevati te učne cilje v izobraževalne programe. Šole so samostojne pri izbiri pedagoških metod za doseganje učnih ciljev SV znotraj različnih predmetov, projektov in drugih aktivnostih, ki se izvajajo na šolah. Šole samostojno določajo število ur, ki jih porabijo za doseganje teh ciljev.

V osnovnih šolah učne vsebine spolne vzgoje obravnavajo v sklopu poučevanja žive in nežive narave, kjer je učni cilj, da učenci prepoznavajo fizične spremembe na sebi in svojih vrstnikih ter spoznajo, da so te spremembe del njihovega normalnega razvoja.

V srednjih šolah se SV poučuje znotraj treh sklopov (Vir: osebna komunikacija: Maria Brems – izobraževalni svetovalec v »Agenciji za zagotavljanje kakovosti v izobraževanju in usposabljanju« (Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming) flamskega ministrstva za izobraževanje in usposabljanje (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)):

1. fizično zdravje in varnost (učni cilji so, da spoznajo potrebo po previdnosti pri fizičnem kontaktu ter spoznajo njegove možne neželene posledice);
2. duševno zdravje/dobro počutje (učni cilji so, da sprejemajo in razumejo spremembe v puberteti, spoznajo pomen spoštljivega odnosa v prijateljstvu, ljubezni, znajo na spoštljiv način izraziti svoje prijateljstvo, ljubezen, spolno identiteto in spolno orientiranost, spolne občutke in vedenje);
3. razvoj socialnih odnosov (učni cilji so, da znajo začeti, vzdrževati in končati razmerje, poznajo moč razmerja in pomembnost enakopravnosti, pogajanj in pravil v razmerjih, sprejemajo različnost, spoznajo pomen spoštljivega in ljubečega odnosa v razmerjih, razpravljajo o oblikah sobivanja z medicinskega, psihičnega in socialnega stališča, o varni spolnosti, načrtovanju družine, nosečnosti in splavu, se znajo svobodno in konstruktivno izražati o svojih željah, občutkih in zanje sprejemljivih mejah v razmerjih).

5 RAZPRAVA IN SKLEPI

V času globalizacije postaja znanje ljudi s področja spolne vzgoje, tako za posameznika kot za družbo posamezne države, vse bolj pomembno in koristno. Danes, ko mobilnost ljudi postaja vse večja, namreč ne moremo več govoriti le o zdravstvenem stanju prebivalcev posamezne države, saj spolno prenosljive bolezni, prenaseljenost Zemlje, mladostniške nosečnosti, ki vplivajo na dokončano izobrazbo, ekonomsko stanje mater in njihovih otrok, porast uživanja alkohola in drog (in s tem povečanje nekontroliranih spolnih odnosov), homofobnost, izbira spolnih partnerjev oziroma načrtovanje družine, povečano število enostarševskih družin in slabo reproduktivno zdravje državljanov kažejo na nujnost SV v vsaki družbi. Poleg tega je spolnost pomemben dejavnik našega življenja, ki zadeva posameznika, in odločanje o njej je temeljna človekova pravica. Prav zaradi tega imajo ljudje pravico do obveščeniosti. Neformalna SV ni ustrezna oblika poučevanja SV za današnji čas, če želimo, da primerno izobrazimo čim večje število mladostnikov.

Težave in pomanjkljivosti poučevanja SV izvirajo iz: neupoštevanja človekovih temeljnih pravic v različnih političnih sistemih, različnih pogledov na poučevanje SV med različnimi družbenimi skupinami in politike, neenotnega pogleda oziroma mišljenja stroke glede učnih vsebin SV in primerne starosti otroka za začetek poučevanja SV, primernosti učnih vsebin SV starostnim skupinam, pomanjkanja strokovno usposobljenih predavateljev in finančnih sredstev.

Navedeno kaže, da je več kot smiselno, da posamezna država aktivno vodi in nadzira izobraževanje na področju spolne vzgoje. S tam lahko sistemsko zagotovi potrebna znanja s področja spolne vzgoje kar največjemu številu državljanov. Najbolj primeren čas za poučevanje spolne vzgoje je doba otroštva in odraščanja, seveda pa morajo biti predstavljene teme izbrane primerno starosti slušateljev. Za čim širši doseg spolne vzgoje bi bilo nujno, da država na tem področju aktivno sodeluje z državnim zdravstvenim sistemom, stroko, nevladnimi organizacijami v državi in tudi z mednarodnimi zdravstvenimi organizacijami.

Različne države k navedeni problematiki pristopajo različno in širši pregled nad stanjem v posameznih evropskih državah nam ni bil znan. Z raziskavo smo želeli preučiti razlike, podobnosti, prednosti in pomanjkljivosti v poučevanju spolne vzgoje v različnih evropskih državah v okviru šolskega sistema posamezne države. Ravno tako nas je zanimalo mnenje mladostnikov in ginekologov v Sloveniji o poučevanju SV v šoli.

Raziskava je temeljila na izpolnjevanju anketnih vprašalnikov, namenjenih mladostnikom, učiteljem in ginekologom v Sloveniji ter ministrstvom za izobraževanje držav, vključenih v raziskavo. Do zelenih podatkov o poučevanju SV v državah, zajetih v raziskavo, smo prišli tudi s preučevanjem različne literature. Zbrali smo torej primarne in sekundarne podatke, jih analizirali in predstavili v tabelarni in grafični obliki.

Pri analizi izpolnjenih vprašalnikov in pregledu različne literature smo prišli do rezultatov, s katerimi smo ovrednotili hipoteze, postavljene na začetku raziskave.

Hr1: Organiziranost pouka spolne vzgoje v različnih evropskih državah ni povsod zakonsko opredeljena.

Našo prvo raziskovalno hipotezo lahko zavrnamo, ker smo pri pregledu literature ugotovili, da so v vseh državah, ki so bile zajete v raziskavo, učne vsebine spolne vzgoje zakonsko opredeljene in določene. Vendar velja dodati, da se vsebine SV ne poučujejo v okviru samostojnega predmeta, temveč v sklopu različnih predmetov. Znotraj posameznih držav tako prihaja do razlik zaradi decentraliziranega javnega šolstva, avtonomnosti vodstva šol in učiteljev pri njihovem delu. Ravno tako prihaja do razlik v višini finančnih sredstev, ki so namenjena za poučevanje SV. Nadalje, na posodobitve poučevanja SV v javnih šolskih sistemih vplivajo tako konzervativni kot liberalni lobiji.

Hr2: Mladostniki želijo, da bi jih spolno vzgojo poučeval zunanji sodelavec šole.

Glede na to, da kar 82 % mladostnikov meni, da je najprimernejši predavatelj SV učitelj biologije, lahko formalno zavrnamo našo drugo raziskovalno hipotezo, torej hipotezo, da mladostniki želijo, da bi jih spolno vzgojo poučeval zunanji sodelavec šole. Hkrati velja

opozoriti, da skoraj toliko (80 %) mladostnikov meni, da bi bil najprimernejši predavatelj medicinska sestra, 79 % zdravnik ter samo 13 % učitelj ostalih predmetov.

Hr3: Mladostniki niso zadovoljni s predpisanim obsegom učnih vsebin spolne vzgoje in menijo, da bi bilo treba uvesti samostojen predmet Spolna vzgoja.

Z analizo dveh zastavljenih vprašanj smo prišli do zaključka, da mladostniki niso zadovoljni s predpisanim obsegom učnih vsebin SV v šoli (57 % mladostnikov meni, da jih je premalo) ter da bi bilo treba uvesti samostojen predmet SV (55 % mladostnikov meni, da bi bilo to potrebno).Tretjo raziskovalno hipotezo zato lahko sprejmemo.

Hr4: Mladostniki menijo, da bi morali učne vsebine spolne vzgoje poslušati deklice in dečki pri skupnih urah.

To raziskovalno hipotezo lahko sprejmemo, saj 77 % mladostnikov meni, da poučevanja SV ni treba izvajati ločeno po spolu.

Hr5: Mladostniki menijo, da je smiselno uvesti prvi sistematski ginekološki posvet oziroma pregled v ginekološki ambulanti.

Mladostniki so na vprašanje o smiselnosti prvega posveta/pregleda v ginekološki ambulanti v okviru obveznega sistematskega pregleda v 83 % odgovorili pritrdilno, zato našo peto raziskovalno hipotezo lahko sprejmemo.

Hr6: Ginekologi v Sloveniji menijo, da je znanje mladostnikov na področju spolne vzgoje pomanjkljivo oziroma nezadostno.

Devet od enajstih ginekologov, ki so sodelovali v raziskavi, meni, da je znanje mladostnikov pomanjkljivo oziroma nezadostno. Glede na navedene rezultate postavljeno raziskovalno hipotezo lahko sprejmemo, vendar je v tem primeru vzorec premajhen za trdnejši zaključek.

Hr7: Ginekologi v Sloveniji menijo, da je treba poleg obveznih (zdravstvenih) sistematskih pregledov uvesti tudi obvezni sistematski posvet/pregled pri ginekologu.

Kljub dejstvu, da je po mnenju ginekologov znanje mladostnikov pomankljivo, jih 73 % meni, da ni potrebe po uvedbi prvega posveta/pregleda v ginekološki ambulanti v okviru rednih sistematskih pregledov v SŠ. Glede na (nekoliko presenetljiv) rezultat postavljeno raziskovalno hipotezo lahko zavrnamo, a enako, kot v predhodnem primeru, z zadržkom zaradi velikosti vzorca.

Hr8: Ginekologi v Sloveniji menijo, da je treba v šolski sistem uvesti samostojen predmet SV.

Glede na izkušnje (o znanju in vedenju mladostnikov) 82 % ginekologov vidi potrebo po poučevanju vsebin spolne vzgoje v okviru samostojnega predmeta, tako da lahko našo osmo raziskovalno hipotezo sprejmemo, a spet z opozorilom na (pre)majhen vzorec za trdnejše zaključke.

Hr9: Učne vsebine SV v Sloveniji poučujejo samo učitelji biologije pri predmetu Biologija.

V vprašalniku, namenjenemu učiteljem, smo zastavili vprašanje, ali pri svojem predmetu poučujejo učne vsebine SV vsaj eno ali več ur letno. Pritrdilno je odgovorilo 26 % učiteljev, ki so sodelovali v raziskavi. Poleg predmeta Biologija so navedli še naslednje predmete: Naravoslovje, Športna vzgoja, Sociologija, Psihologija, Vera in kultura, Geografija, Angleščina, Slovenščina, Glasba, Frizerstvo, Zdravstvena vzgoja in v okviru OIV, tako da lahko našo raziskovalno hipotezo zavrnamo. V prihodnje bi veljalo podrobneje raziskati, v kakšnem obsegu in katere vsebine SV se pojavljajo pri posameznih zgoraj naštetih predmetih.

Težnje po uvedbi skupnih standardov za poučevanje SV v Evropi so prisotne že nekaj let, vendar je ravno zaradi zgoraj navedenih razlik med državami do uresničitve le-teh še dolga pot. Vse te države so v času izbruha AIDS-a začele pospešeno uvajati učne vsebine SV v

šolske sisteme, predvsem z namenom omejitve širjenja okužb s HIV. Od leta 1990 je v teh državah opaziti težnje k nadgradnji oziroma uvajanju obveznih učnih vsebin SV v šolski sistem. Zanimivo je, da se politika, stroka in družba v državah zavedajo pomena poučevanja SV, vendar prihaja med njimi do trenj glede primerne starosti otrok za poučevanje SV, pravice do splava, dostopnosti kontracepcije mladoletnikom, pravic homoseksualnih oseb, poučevanja o masturbaciji.

V preučevanih državah se v izobraževanje otrok in mladostnikov vključujejo vladne in nevladne organizacije, ki pa so mnogokrat zaradi decentraliziranega šolskega sistema, nezanimanja vodstva šol in samih učiteljev, vpliva verskih skupin (večinoma na podeželju) in pomanjkanja finančnih sredstev manj uspešne pri svojem delu.

V vseh šolskih sistemih se srečujejo s pomanjkanjem primernih kadrov za poučevanje SV. V primerjavi z ostalimi državami ima Slovenija nizko stopnjo umetno prekinjenih nosečnosti in nizko rodnost med mladoletnicami. A kljub tem podatkom (ki so lahko tudi posledica dostopne kontracepcije mladoletnim osebam, pravice do splava) je raziskava pokazala, da mladostniki menijo, da je učnih vsebin SV v šoli premalo ter da bi bilo treba uvesti samostojen predmet SV v šolski sistem. Poleg tega mladostniki v času šolanja najbolj pogrešajo teme o spolnem odnosu (20 %), spoštovanju drugih in sebe (19 %), čustvenih odnosih (19 %), kontracepciji (9 %), vsebine, ki obravnavajo različne oblike spolne usmerjenosti (9 %) ter teme o spodbujanju odgovornega vedenja (8 %). Najmanj pogrešajo teme, ki se nanašajo na anatomijo/fiziologijo spolnih organov (5 %), in teme o oploditvi in razvoju otroka (4 %). To zadnje kaže, da so določene teme dovolj zastopane pri predmetu Biologija, saj so te vsebine natančno predpisane z učnim načrtom.

Glede na navedeno se zdi smiselno v obstoječih učnih načrtih povečati obseg SV ali morda celo uvesti samostojen predmet, ki bi obravnaval širše zgoraj navedene vsebine. Vsekakor se ob vsem tem pojavlja vprašnje obsega in umestitve še enega predmeta v šolski kurikulum, razmisliti pa je treba tudi o odzivu družbe na morebiten samostojen predmet SV in obravnavane vsebine, o možnem pojavu zahtev za neobvezno prisotnost učencev/dijakov pri tem predmetu, o pomanjkanju strokovno usposobljenih predavateljev, posodobljenih učnih načrtov in učbenikov. Vsa ta vprašanja so sicer rešljiva v nekoliko

daljšem časovnem obdobju, glede na rezultate pa kaže, da je prenova obstoječe SV potrebna čim prej. Manjkajoče učne vsebine SV (elemente psihologije, odnosov med spoloma, partnerskih odnosov, načrtovanje družine, kontracepcije) bi bilo treba za začetek podrobneje preučiti in jih vključiti v učne načrte obstoječih predmetov oziroma tam, kjer so te vsebine že zastopane, povečati število ur za te vsebine. Za vse učitelje, ki poučujejo v osnovnih in srednjih šolah, bi bilo treba pripraviti predavanja, ki bi jim pomagala pri pripravi in izvedbi pouka ter jih opozorila na možnost sodelovanja z ostalimi organizacijami, ki delujejo na področju SV v Sloveniji.

Če bi v kratkem prišlo do uvedbe samostojnega predmeta SV v slovenski šolski sistem (predvsem v OŠ), pri čemer bi bili na razpolago tudi primerni učbeniki, bi se v prihodnosti lahko izognili nejasnemu stanju pri obravnavi teh vsebin v šolah, ki jih v Sloveniji želijo ustanavljati različne (verske) skupnosti. Nadalje, srednješolcem bi morali omogočiti enakovredno izobrazbo s področja SV ne glede na obiskovani izobraževalni program.

Kljub temu da se mnenje mladostnikov in ginekologov glede smiselnosti uvedbe prvega posveta/pregleda pri ginekologu v okviru obveznega sistematskega pregleda razlikuje, menim, da bi bilo vseeno potrebno in koristno mladostnikom ponuditi svetovalni pregled/posvet v ginekoloških ambulantah, katerega termin naj bi bil časovno točno določen in namenjen samo njim, saj bi se za prvi ginekološki posvet tako bistveno lažje odločili.

6 POVZETEK

V diplomski nalogi smo poskušali poiskati podobnosti in razlike med obstoječimi šolskimi sistemi držav, ki smo jih vključili v raziskavo (Avstrija, Bosna in Hercegovina, Danska, Francija, Hrvaška, Italija, Nemčija, Slovenija, Srbija, Španija, Švedska, Belgija) ter poiskati pomanjkljivosti in težave, s katerimi se pri tem srečujejo. Do potrebnih podatkov smo prišli s pomočjo primarnih (različnih vprašalnikov) in sekundarnih podatkov (literature, ki se ukvarja s to tematiko). V raziskavo je bilo vključenih 488 učencev/dijakov, od tega je bilo 122 učencev devetih razredov OŠ in 366 dijakov različnih srednješolskih programov, 76 učiteljev in ginekologi, ki sodelujejo v programu TOM:

Pri preverjanju zastavljenih hipotez smo prišli do naslednjih ugotovitev. Večina mladostnikov v Sloveniji in ginekologi vključeni v raziskavo meni, da je poučevanje SV v šolskem sistemu pomanjkljivo ter da bi bilo smiselno uvesti samostojni predmet spolna vzgoja.

Mladostniki v Sloveniji (82 %) menijo, da je najprimernejši predavatelj SV učitelj biologije, 83% jih meni, da je smiselno uvesti prvi posvet/pregled v ginekološki ambulanti v okviru obveznega sistematskega pregleda (s tem se ne strinjajo ginekologi vključeni v raziskavo).

Učne vsebine SV v Sloveniji ne poučujejo samo učitelji biologije pri predmetu Biologija, temveč tudi učitelji ostalih predmetov.

Države, vključene v raziskavo imajo organiziranost poučevanja SV zakonsko opredeljeno, vendar med njimi obstajajo razlike in podobnosti. Do razlik prihaja zaradi zgodovine nastajanja in razvoja posamezne države oziroma regije, kulturnih in socialnih razlik, vpliva vere oziroma verskih skupin na vsakdanja življenje in šolski sistem, politične ureditve, moči liberalnih, konzervativnih lobijev in ne nazadnje etničnih ter družbenih (interesnih) skupin, ki v demokratičnih družbah vplivajo na odločitve politike. Dogovor o skupnih standardih poučevanja spolne vzgoje je zato eden izmed velikih izzivov za Evropo.

7 VIRI

7.1 CITIRANI VIRI

Abortion Worldwide: Seventeen Years of Refom. 2011. Center for Reproductive Rights.

http://reproductiverights.org/sites/crr.civicactions.net/files/documents/pub_bp_17_years.pdf (12. jan. 2015)

About us. b. l. SIECUS.

<http://www.siecus.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageId=472>
(13.sept. 2014)

Abrams L. 2013. How a German Elementary School Taught Sex Ed [Graphic].

<http://www.theatlantic.com/health/archive/2013/04/how-a-german-elementary-school-taught-sex-ed-graphic/275344/> (20. jan. 2016)

Bajt M. 2012. Trendi v uporabi marihuane. V: Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002–2010. Jeriček Klanšček H., Koprivnikar H., Zupanič T., Pucelj V., Bajt M. (ur.). Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravje: 197–207.

http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/spremembe_v_vedenjih_povezanih_z_zdravjem_mladostnikov_v_slo_2002_2010.pdf (15. sept. 2014)

Barilar S., Turčin K. 2014. Velika istraga Jutarnjeg: Otkrivamo tko sve radi ilegalne abortuse u Hrvatskoj.

<http://doktor.jutarnji.hr/nazvali-smo-15-privatnih-ginekologa--njih-cetvero-je-pristalo-izvesti-ilegalni-pobacaj/1249892/> (23. sept. 2015)

Belczyk J. 2009. Germany high court rejects religious challenge to mandatory sex education. (7. avg. 2014)

<http://jurist.org/paperchase/2009/08/germany-high-court-rejects-religious.php> (16. jan. 2016)

BiH: Sedam učenica osnovne šole zatrudnelo posle ekskurzije. 2014. Blic Online. (16. dec. 2014)

<http://www.blic.rs/Vesti/Republika-Srpska/519975/BiH-Sedam-ucenica-osnovne-skole-zatrudnelo-posle-ekskurzije> (20. sept. 2015)

Brajša P. 1982. Človek, spolnost, zakon. Ljubljana, Delavska enotnost: 424 str.

Compendium on young people's SRHR policies in Europe: Sexual Awareness for Europe (SAFE II). 2012. Brussels, IPPF: 109 str.
<http://www.ippfen.org/sites/default/files/Compendium%20on%20young%20people%20SRHR%20policies%20across%20Europe.pdf> (12. sept. 2014)

De Melker S. 2015. The case for starting sex education in kindergarten. (27. maj 2015).
<http://www.pbs.org/newshour/updates/spring-fever/> (20. jan. 2016)

Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health. 2006. Geneva, WHO: 30 str.
http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf (15. sept. 2014)

Drev A. 2012. Trendi v zadovoljstvu s telesno samopodobo. V: Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002–2010. Jeriček Klanšček H., Koprivnikar H., Zupanič T., Pucelj V., Bajt M. (ur.). Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravje: 78–87.
http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/spremembe_v_vedenjih_povezanih_z_zdravjem_mladostnikov_v_slo_2002_2010.pdf (15. sept. 2014)

EDC surveillance report: Annual epidemiological report: Sexually transmitted infections, including HIV and blood-borne viruses. 2015. European Centre for disease prevention and control.

<http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/sexually-transmitted-infections-HIV-AIDS-blood-borne-annual-epi-report-2014.pdf> (3. jan. 2016)

Fuchs S. 2013. Grade School German Sex-Ed Book Dropped Due To Explicit Imagery.
<http://www.germanpulse.com/2013/04/29/grade-school-german-sex-ed-book-dropped-due-to-explicit-images/> (6. jan. 2016)

Ganz schön intim: Sexualerziehung für 6 – 12 Jährige Unterrichtsmaterialien zum Download. 2012. Verein Selbstlaut.
http://www.selbstlaut.org/_TCgi_Images/selbstlaut/20121027204152_Selbstlaut_GSI_WEB_korr.pdf (6. jan. 2016)

Ginekologi za mlade. B. 1. Združenje za ambulantno ginekologijo SZD.
<http://kontracepcija.dogodek.info/ginekologi-za-mlade/> (20. jan. 2016)

Global AIDS Response Progress Report 2012: Sweden. 2012. Smittskyddsinstitutet.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12846/global-aids-response-progress-report.pdf> (3. jan. 2016)

Interesne dejavnosti. 2015. Srednja tehniška šola Koper.
<http://www.sts.si/dijaki/interesne-dejavnosti> (20. sept. 2016)

Introduction. 2014. Stop population growth now. (8. nov. 2014).
<http://www.stoppopulationgrowthnow.com/> (6. jan. 2016)

Klavžer K. 2014. Prenaseljenost – Največji problem človeštva. (3. mar. 2014).
<http://www.preberite.si/prenaseljenost/> (6. jan. 2016)

Jeriček Klanšček H., Koprivnikar H., Drev A., Pucelj V., Gregorič M., Hočevar T., Bajt M., Zorko M., Fajdiga Turk V., Drglin Z. 2012. Kaj se na področju zdravja dogaja z mladostniki v Sloveniji. V: Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002–2010. Jeriček Klanšček H., Koprivnikar H., Zupanič T., Pucelj V., Bajt M. (ur.). Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravje:

13–17.

http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/spremembe_v_vedenjih_povezanih_z_zdravjem_mladostnikov_v_slo_2002_2010.pdf (15. sept. 2014)

Kaj je TOM. B. I. Zveza prijateljev mladine Slovenije.

<http://www.e-tom.si/tom/kaj-je-tom> (15. dec. 2015)

Kazalniki dohodka in revščine, Slovenija, 2010 – začasni podatki. 2011. Statistični urad RS.

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4177 (13. feb. 2014)

Kekez A., Bijelić N., Gereš N., Cesar S., Kobaš V. 2016. Sex na ex. Zagreb, CESI: 88 str.

http://www.cesi.hr/attach/_s/sexnaex.pdf (10. mar. 2016)

Kelefang B. 2008. Sexuality education in Sweden: A study based on research and young people's service providers in Gothenburg.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/17923/1/gupea_2077_17923_1.pdf (22. sep. 2015)

Klavs I., Kustec T., Kastelic Z., Kosmač S. 2014. Spolno prenesene bolezni in okužbe s HIV. V: Epidemiološko spremljanje nalezljivih bolezni v Sloveniji v letu 2013. Kraigher A., Sočan M., Klavs I., Frelih T., Grilc E., Grgič Vitek M., Učakar V., Kolman J. (ur.). Ljubljana, Nacionalni inštitut za varovanje zdravja: 29–42.
http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/epidemiloko_spremljanje_nalezljivih_bolezni_2013.pdf (4. jan. 2015)

Koprivnikar H., Drev A., Jeriček Klanšček H., Bajt M. 2012. Z zdravjem povezana vedenja mladostnikov v Sloveniji – izzivi in odgovori: izhodišča za načrtovanje politik. Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravja: 56 str.
<http://www.drogart.org/knjiznica/1207/z-zdravjem-povezana-vedenja.html> (15. sept. 2014)

- Lynn K. 2013. In Austria, Debate Over Sex Ed Training.
<http://bigthink.com/ideafeed/in-austria-debate-over-sex-ed-training> (15. sept. 2015)
- Nolan S. 2013. Outrage as five-year-olds get sex-education book on how to achieve orgasms and put on a condom in Germany.
<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2315185/Five-year-olds-Germany-given-sex-education-book-achieve-orgasms-condom.html#ixzz3wrrK5ALY> (8. jan. 2016)
- Obvezne izbirne vsebine. 2015. RS Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/gimnazija/obvezne_izbirne_vsebine.htm#2.6 (16. sept. 2015)
- Odraščanje. 2007. Nacionalni inštitut za javno zdravje.
<http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/odrascanje.pdf> (29. dec. 2015)
- Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu u Federaciji Bosne i Hercegovine. 2003. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.
<http://www.skolegijum.ba/static/pdf/52df9345338c0.pdf> (20. sept. 2015)
- Om sexlinien. B. I. Sexlinien for junge.
<http://www.sexlinien.dk/om-os.aspx> (15. maj 2015)
- Otroci nas nemo opozarjajo na spolne zlorabe nad njimi. Odprimo oči! 2014. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
<http://www.policija.si/index.php/component/content/article/35-sporocila-za-javnost/73135--otroci-nas-nemo-opozarjajo-na-spolne-zlorabe-nad-njimi-spreglejmo> (20. jan. 2016)
- Otvorena javna rasprava o Kurikulumu zdravstvenega odgoja. 2013. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
<http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=12491&sec=3428> (23. sept. 2015)

Oversexed Education: First-Graders Shown Explicit Sex-Ed Book. (2013). Spiegel. (25. apr. 2013).

<http://www.spiegel.de/fotostrecke/photo-gallery-illustrated-intercourse-fotostrecke-95998.html> (23. jan. 2016)

Peklar M., Toff-Jovan R., Kambič O. 2005. Srečna mladost – zdrava spolnost. V: Reproaktivno zdravje mladih: zbornik/II. spominski sestanek prof. dr. Lidije Andolšek-Jeras, Ljubljana, 18. november 2005. Pinter B., Grbenc M. (ur.). Ljubljana, Slovensko društvo za reproduktivno medicino: 78–80.

Petrović L. B. 1. Seksualni odgoj u hrvatskim školama – seksualna revolucija ili kulturalna evolucija?

<http://www.pedagogija.hr/ekvilibrij/seksualni-odgoj-u-hrvatskim-skolama---seksualna-revolucija-ili-kulturalna-evolucija.html> (19. sept. 2015)

Pinter B., Čeh F., Verdenik I., Grebenc M., Maurič D., Pavičević L., Anderle A., Bučar M., Šučur V., Margič L., Kumer-Lakner A., Rožič-Vičič N., Palancsai-Šiftar J., Šimetingler G., Skušek-Fakin C., Zagode-Krenčič A. Mugoša D., Podlipnik M., Meden-Vrtovec H. 2006. Spolno vedenje slovenskih srednješolcev v letu 2004. Zdravniški vestnik, 75, 10: 615–619.

Pinter B., Grebenc M. 2010. Rodnost in dovoljena splavnost mladostnic v Sloveniji. Zdravniški vestnik, 79, 9: 609–617.

http://szd.si/user_files/vsebina/Zdravniski_Vestnik/2010/september/609-17.pdf (15. sept. 2015)

Policies for Sexuality Education in the European Union. 2013. European Parliament, Directorate general for internal policies, Policy department C: Citizens' rights and constitutional affairs.

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT%282013%29462515_EN.pdf (6. jan. 2016)

Ponudba programov. B. I. Projekt virus.
<http://virus.dsms.net/index.php/projekt/delavnice/ponudba-programov.html> (29. dec. 2015)

Potpisan projekat o kreativnim radionicama učenika, roditelja i nastavnika o seksualnom vaspitanju i reproduktivnom zdravlju u 20 osnovnih škola. 2014. Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu. (13. nov. 2014).
<http://www.sio.vojvodina.gov.rs/index.php/menu-reproduktivno-zdravlje/724-potpisan-projekat-o-kreativnim-radionicama-ucenika-roditelja-i-nastavnika-o-seksualnom-vaspitanju-i-reproduktivnom-zdravlju-u-20-osnovnih-skola-2> (2. jan. 2015)

Program To sem jaz. B. I. Zavod za zdravstveno varstvo Celje. Zavod za
http://www.tosemjaz.net/si/o_projektu/ (15. dec. 2015)

Vzgoja za zdravje: priročnik za izvajalce vzgoje za zdravje ob sistematskih pregledih šolskih otrok in mladostnikov. 2011. Pucelj V. (ur.). Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/javno_zdravje_2014/Vzgoja_za_zdravje_soljskih2012.pdf (29. dec. 2015)

»Pundravci« – nova tinejdžerska serija o reproduktivnem zdravlju. 2014. Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu. (26. mar. 2014).
<http://www.sio.vojvodina.gov.rs/index.php/menu-reproduktivno-zdravlje/643-pundravci-nova-tinejdzerska-serija-o-reproduktivnom-zdravlju-2> (2. jan. 2015)

Rajgelj U. 2005. Mladostniške nosečnosti v Sloveniji. Ljubljana, Založba ZRC SAZU: 104 str.

Risor H. 1991. Sex education in schools in Denmark. Does Foreningen for Familieplanlaegning (the Danish PPA) have a role to play? Plan Parent Eur 20(1):

18–19.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12343172?report=abstract> (15. maj 2015)

Sažetak primjedbi na 4. modul programa zdravstvenog odgoja: sadržaj u okviru sata razrednika. 2013. Udruga Glas roditelja za djecu – GROZD. (okt. 2013).
<http://vigilare.org/wp-content/uploads/2013/11/grozd-analiza-zo-sazetak-primjedbi-listopad-2013.pdf> (23. sept. 2015)

Seksologija – novi predmet u školama? 2013. Europski portal za mlade. (1. avg. 2013).
http://europa.eu/youth/hr/article/65/6246_hr (2. jan. 2015)

Sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. 2014. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Zgradba_sistema_izobrazevanja_2014_15_slo.pdf (15. okt. 2015)

Sexual and Reproductive Health and Rights of adolescents in Central and Eastern Europe and Balkan countries. 2011. Astra Secretariat.
http://www.astra.org.pl/youth/pdf/SRHR_of_adolescents_in_CEE_and_Balkan_countries_AY_2011.pdf (22. sept. 2015)

Sexuality education in Europe: A reference guide to policies and practices. 2006. IPPF European Network.
<http://www.sexarchive.info/BIB/SexEd/SexEd.html> (15. sept. 2014)

Social determinants of health and well-being among young people: Health behaviour in school-aged children (HBSC) study: International report from the 200/2010 survey. 2012. Copenhagen, WHO: 252 str.
http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/163857/Social-determinants-of-health-and-well-being-among-young-people.pdf?ua=1 (14. sept. 2015)

Spain abandons plan to introduce tough new abortion laws. 2014. The Guardian. (23. sept. 2014).

<http://www.theguardian.com/world/2014/sep/23/spain-abandons-plan-introduce-tough-new-abortion-laws> (6. jan. 2016)

Srdoč S. 2011. Seksualna edukacija zapela na granicama Hrvatske. (15. mar. 2011).
<http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/116683/Seksualna-edukacija-zapela-na-granicama-Hrvatske.html> (20. jan. 2016)

Subjects & Curriculum. B. 1. Ministry for children, education and gender equality.
<http://eng.uvm.dk/Education/Primary-and-lower-secondary-education/The-Folkeskole/Subjects-and-Curriculum> (27. jan. 2016)

Standards for Sexuality Education in Europe: A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists. 2010. WHO, BZgA, Cologne.
<http://www.bzga-whocc.de> (13. feb. 2014)

Španija: Mladolentnice do splava samo še ob privolitvi staršev. 2012. RTV SLO MMC.
(25. jan. 2015).
<http://www.rtv slo.si/svet/spanija-mladolentnice-do-splava-samo-se-ob-privolitvi-starsev/275502> (6. jan. 2016)

Svečano potpisani ugovori Pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu i srednjih škola Vojvodine za realizaciju projekta „Zdravstvenog vaspitanja o reproduktivnom zdravlju“. 2014. Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu. (26. avg. 2014).
<http://www.sio.vojvodina.gov.rs/index.php/menu-reproduktivno-zdravlje/694-svecano-potpisani-ugovori-pokrajinskog-sekretarijata-za-sport-i-omladinu-i-srednjih-skola-vojvodine-za-realizaciju-projekta-zdravstvenog-vaspitanja-o-reproduktivnom-zdravlju-2> (2. jan. 2015)

Število dovoljenih splavov mladolentnic. 2016. Inštitut RS za socialno varstvo.
<http://www.irssv.si/demografija/2013-01-10-02-14-31/stevalo-splavov-mladolentnic-0-19-let> (20. jan. 2016)

The Danish Family Planning Association: About us. B. I. The Danish Family Planning Association.

<http://www.sexogsamfund.dk/Default.aspx?ID=27590> (22. jan. 2016)

The Homosexualization of Sex Education Programs in Germany. 2014. Voice of the voiceless. (2. jun. 2014).

<http://www.voiceofthevoiceless.info/the-homosexualization-of-sex-education-programs-in-germany/> (20. jan. 2016)

Trudnoća tokom adolescencije. B. I. Udruženje dečja i adolescentna ginekologija Srbije.

<http://www.dags.org.rs/files/trudnoca-tokom-adolescencije.pdf>. (15. dec. 2014)

Ustavni sud zabranio seksualni odgoj u školama: Sporani je četvrti modul. 2013. Jutarnji list. (22. 5. 2013).

<http://www.jutarnji.hr/ustavni-sud-zabranio-zdravstveni-odgoj-u-skolama-1104177/>(6.jan. 2016)

Vilhar B., Zupančič G., Gilčvert Berdnik D., Vičar M., Zupan A., Sobočan V., Devetak B., Sojar A. 2011. Program osnovna šola: Biologija: Učni načrt.

http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_Biologija.pdf (29. dec. 2015)

Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva. Ur. I. RS št. 2000/65.

Zakon o zdravstveni dejavnosti. Ur. I. RS št. 1992/2.

Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece. 2009. Narodne novine.

<http://www.propisi.hr/print.php?id=9842> (24. sept. 2015)

Zdravstveni odgoj u Hrvatskoj, 2014. Wikipedija.

http://hr.wikipedia.org/wiki/Zdravstveni_odgoj_u_Hrvatskoj (30. sept. 2015)

- Zdravstveno vaspitanje o reproduktivnem zdravlju u školama širom Vojvodine. 2014. Pokrajinski sekretariat za sport i omladinu. (3. jul. 2014). <http://www.sio.vojvodina.gov.rs/index.php/menu-reproduktivno-zdravlje/685-predstavljanje-zavrsnog-istrazivanja-u-okviru-projekta-zdravstveno-vaspitanje-o-reproduktivnom-zdravlju-2> (24. dec. 2014)
- Zhang J., Bond A. 2014. Denmark's sex education changes focus. (12. dec. 2014). <http://jameszhangalexbondfp2014.mediajungle.dk/2014/12/12/denmarks-sex-education-changes-focus/> (27. jan. 2016)
- Zorman, M. 2011. Istospolne družine in starševstvo (diplomsko delo). Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede: 30 str. <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/zorman-maja.pdf> (15. sept. 2014)
- Zupanič T., Jeriček Klanšček H. 2012. Uvod in metodologija. V: Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002-2010. Jeriček Klanšček H., Koprivnikar H., Zupanič T., Pucelj V., Bajt M. (ur.). Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravje: 23–29. http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/spremembe_v_vedenjih_povezanih_z_zdravjem_mladosnikov_v_slo_2002_2010.pdf (15. sept. 2014)
- YES to Sexuality Education. b. l. DFPA. <http://www.sexogsamfund.dk/the-danish-family-planning-association/international-activities/projects/yes-to-sexuality-education.aspx> (14. feb. 2015)
- Wheaton O. 2015. This children's song about genitals is going viral for some reason. <http://metro.co.uk/2015/01/11/this-childrens-song-about-genitals-is-going-viral-for-some-reason-5018456/> (16. jan. 2016)
- Klimt C., Dalhoff M., Eder S., Vasold S., Šimšek N., Jordan-Rudolf C., Axster L. (mar. 2012).

http://www.selbstlaut.org/_TCgi_Images/selbstlaut/20121027204152_Selbstlaut_GSI_WEB_korr.pdf (15. jan. 2016)

Smernice za pedagoge za preventivno ukrepanje proti spolnemu nasilju nad otroki in mladostniki z obsežnimi preventivnimi materiali po naročilu zveznega ministrstva za šolstvo in ženske, spremenjeni in posodobljeni. 2014. Selbstlaut. <http://www.selbstlaut.org/cgi-bin/TCgi.cgi> (15. jan. 2016)

Cartman Brah, 2015. Swedish Penis & Vagina Cartoon. (9. jan. 2015). <https://www.youtube.com/watch?v=GN4WaQLejm8> (15. jan. 2016)

Zupančič Tisovec B., Janc J., Kunšek D., Rupnik K., Mesarič E., Tozh G., Verban Buzeti Z., Rožman N., Kašnik M., Rebula M., Pogorevc N., Božank B., Horvat A., Učakar M., Hribernik F., Pažek P., Magajna A., Krampač L., Tacol A., Goličnik B., Markočič I., Torkar T., Hafner A. 2014. Za boljše zdravje otrok in mladostnikov: priročnik za izvajalce vzgoje za zdravje v okviru primarnega zdravstvenega varstva. Ljubljana, Nacionalni inštitut za javno zdravje: 144 str. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NEMNVOPV> (22. jun. 2015)

7.2 DRUGI VIRI

Artnik B., Drev A., Drglin Z., Fajdiga Turk V., Gabrijelčič Blenkuš M., Gregorič M., Hočevar T., Jeriček Klanšček H., Koprivnikar H., Kovše K., Mihevc Ponikvar B., Pucelj V., Rok Simon M., Rožkar S., Scagnetti N., Zupanič T. 2001. Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov. Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije: 321 str. http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/hbsc_2010_0.pdf (15. sept. 2014)

But I., Blažević S., Dorič M., Jelenc M., Špilak M., Pakiž M. 2006. Spolno vedenje in uporaba kontracepcije med srednješolci v severovzhodni Sloveniji. Zdravniški vestnik, 80, 2: 84–91

- Croatia is Condemned by European Social Rights Body for Homophobic School Text Books. 2014. Center for reproductive rights.
<http://www.reproductiverights.org/press-room/croatia-is-condemned-by-european-social-rights-body-for-homophobic-school-text-books> (1. sept. 2014)
- Erman P. 2006. Spolna vzgoja na Slovenskem v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja (diplomsko delo). Ljubljana, Filozofska fakulteta: 81 str.
<http://www.pedagogika-andragogika.com/files/diplome/2006/2006-Erman-Petra.pdf> (1.sept. 2014)
- Fridel S. 2009. Moč in pomen seksualnosti (diplomsko delo). Ljubljana, Fakulteta za socialno delo: 117 str.
<http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/fridl.pdf> (1. sept. 2014)
- Grebenc M., Pinter B. 2010. Rodnost in dovoljena splavnost mladostnic v Sloveniji. Zdravniški vestnik, 79, 9: 609–617.
<http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:doc-EFRUE361/733e7a99-cc14-4add-8e86-1bc43a8905bf> (20. sept. 2014)
- Hribar Babinski U. 2012. Spolna vzgoja osnovnošolcev od 6. do 9. razreda (diplomsko delo). Maribor, Fakulteta za zdravstvene vede: 56 str.
<http://dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=52041> (12. jan. 2015)
- Janjić M. J., Janjić Z.J. 2013. Učestalost poročaja adolescentkinja s obzirom na njihovo nacionalno i socijalno poreklo. Timočki medicinski glasnik, 38, 1: 11–20.
<http://www.tmg.org.rs/v380102.htm> (10. jan. 2015)
- Jeriček Klanšček H., Koprivnikar H., Drev A., Pucelj V., Zupanič T., Britovšek K. 2015. Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji. Ljubljana, Nacionalni inštitut za javno zdravje: 78 str.
http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/hbsc_2015_e_verzija30_06_2015.pdf (12. dec. 2015)

Modrič J. 2011. Stavovi o cjelovitoj seksualnoj edukaciji u hrvatskim školama: rezultati nacionalnog istraživanja mladih. *Revija za sociologiju*, 41, 1: 77–97

O nama. 2015. SeZaM.

<http://www.sezamweb.net/hr/o-nama/> (17. okt. 2015)

Odraščanje. 2015. Nacionalni inštitut za javno zdravje.

<http://www.nijz.si/sl/publikacije/odrascanje> (17. okt. 2015)

Oversexed Education: First-Graders Shown Explicit Sex-Ed Book. 2013. Spiegel online.

<http://www.spiegel.de/fotostrecke/photo-gallery-illustrated-intercourse-fotostrecke-95998.html> (29. sept. 2015)

Pinter B. 2003. Spolno in reproduktivno zdravje mladostnikov – kje smo v Sloveniji?

Zdravniški vestnik, 72, supl. II: 27–29.

<http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:doc-GTTT01JL/b5603061-e367-425a-817e-cb22822ece4e> (6. jun. 2014)

Pinter B. 2009. Izzivi v varovanju reproduktivnega zdravja mladostnikov v Sloveniji.

Zdravstveni vestnik, 78: 1–84

Pinter B., Čeh F. 2008. O vama: varna izbira za odgovorno spolnost (didaktično metodični priročnik za učitelje). Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 56 str.

Pinter B., Čeh F., Smolnikar Prah F. 2009. O vama: varna izbira za odgovorno spolnost (brošura za mladostnike). Ljubljana, 48 str.

Pinter B., Tomori M. 1998. Spolno vedenje slovenskih srednješolcev. *Zdravstveno varstvo*, 37, 1998: 133–136

Sexual and Reproductive Health and Rights of adolescents in the Central and Eastern Europe and Balkan Countries. 2011. ASTRA Youth Report: 32 str.

http://www.astra.org.pl/youth/pdf/SRHR_of_adolescents_in_CEE_and_Balkan_countries_AY_2011.pdf (25. maj 2014)

Strokovni posvet z naslovom Spol in spolna vzgoja. 2010. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

http://www.zrss.si/dokumenti/zajavnost/Obvestilo_posvet%20Spol%20in%20spolna%20vzgoja%2016%203%202010.pdf (2. sept. 2014)

Vstopna stran. 2014. To sem jaz. <http://www.tosemjaz.net> (3. sept. 2014)

Vzgoja za zdravo spolnost za učence 9. razredov OŠ. 2015. Nacionalni inštitut za javno zdravje.

<http://www.nijz.si/sl/publikacije/vzgoja-za-zdravo-spolnost> (20. okt. 2015)

What about teen sex education? 2015. Teen STAR.

<http://www.teenstar.org/page.asp?DH=1> (22. okt. 2015)

Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju HBSC 2010. 2011. Nacionalni inštitut za javno zdravje.

<http://www.nijz.si/sl/z-zdravjem-povezano-vedenje-v-solskem-obdobju-hbsc-2010-0> (10. jan. 2015)

Za zdravo in varno ljubezen. 2015. Nacionalni inštitut za javno zdravje.

<http://www.nijz.si/sl/publikacije/za-zdravo-in-varno-ljubezen> (20. sept. 2015)

Zdešar P. Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije v gospodinjstvih in pri posameznikih, Slovenija, 2012 – končni podatki. 2012.

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5037 (15. sept. 2014)

Žalar A., Leskovšek E., Čeh F., Cugmas M. 2013. Spolna vzgoja v okviru vzgoje za zdravje v slovenskih srednjih šolah. Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije: 71 str.

<http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije->

datoteke/spolna_vzgoja_v_okviru_vzgoje_za_zdravje_v_slo_srednjih_solah.pdf
(20.jun. 2014)

Žalar A., Leskovšek E., Čeh F., Prodan V. 2013. Spolna vzgoja v okviru formalnega šolskega izobraževanja: raziskovalno poročilo. Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije: 55 str.
http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/spolna_vzgoja_v_okviru_formalnega_solskega_izobrazevanja.pdf (27. jul. 2015)

Žalar A., Leskovšek E., Prodan V. 2013. Stališče dijakov prvih in tretjih letnikov ljubljanskih srednjih šol do vprašanj o spolnosti. Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije: 73 str.
http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/stalisca_dijakov_do_vprasanj_o_spolnosti.pdf (22. sept. 2015)

ZAHVALA

Za strokovno pomoč, usmerjanje in nasvete pri izdelavi diplomske naloge se iskreno zahvaljujem mentorici prof. dr. Petri Golja.

Najlepša hvala tudi vsem ostalim, ki so mi med izdelavo diplomskega dela pomagali s svojim znanjem in izkušnjami.

Hvala vsem, ki so mi v času študija in pri nastajanju te diplome stali ob strani, še zlasti mojim domačim. Hvala za vse lepe, vesele in nepozabne trenutke, ki so mi razbremenili in popestrili študentska leta. Hvala, ker ste me podpirali, spodbujali in verjeli vame.

